

En blind fläck

**Tjejer och gängkriminalitet
– en ESF-finansierad förstudierapport 2022**

2022-12-22

Innehållsförteckning

1	Introduktion	3
1.1	ESF Förstudie Tjejer och gängkriminalitet	3
2	Omvärldsanalys	6
2.1	Begrepp kopplade till problemområdet	6
2.2	En överblick av forskning och rapporter på området	12
3	Målgruppsbeskrivning	20
3.1	Gruppintervju med tjejer	20
3.2	Målgruppens röst - två frågor till tjejer i riskzon	22
3.3	Fallbeskrivningar	25
4	Intressentanalys	28
4.1	Kartläggning av intressenter	28
4.2	LFA-workshop	31
4.3	Transnationellt samarbete	34
5	Sammanfattning	39
5.2	Rekommendationer och underlag för ett ESF+ projekt	42
	Källor	45
	Bilaga 1: Aktörslista	47

1 Introduktion

Rapportens titel kommer av det samlade intrycket att det råder kunskapsbrist hos såväl olika myndigheter som inom forskning när det gäller kvinnor och tjejer som befinner sig i och nära den gängkriminella miljön. Kvinnor och tjejer, det vill säga flickvänner, fruar, systrar, kusiner och mammor till gängkriminella män, ses generellt som offer. Deras situation uppmärksammas inte i tillräckligt hög grad. Det finns en blind fläck hos samhällsaktörer. Betydelsen tjejerna spelar i den gängkriminella miljön samt utsattheten de eventuellt befinner sig i förbises ofta. För att ge dessa tjejer ett bättre stöd och förhindra ett långvarigt socialt och ekonomiskt utanförskap hos målgruppen behöver deras situation och behov uppmärksammas tidigare. Detta förutsätter en utveckling av samhällsstödet så att insatser och kartläggningsverktyg är bättre anpassade till målgruppen.

1.1 ESF Förstudie Tjejer och gängkriminalitet

Riktlinjerna från ESF är att förstudiens resultat ska ligga till grund för en ansökan om genomförandeprojekt inom ramen för ESF+ 2021–2027. Den ska därför innehålla en genomarbetad analys av orsakerna till problemområdet och en beskrivning av intressenter och tänkbara samarbetsparter, inklusive transnationellt samarbete som kan utvecklas i ett genomförandeprojekt. Förstudiens övergripande målsättning är bidra till att förhindra långvarig socioekonomisk utsatthet bland tjejer i riskzon och som lever i eller nära den gängkriminella miljön. Målsättningen ligger i linje med två av de tematiska målen i ESF+; etablering på arbetsmarknaden samt att förebygga ekonomisk utsatthet. Det ligger också i linje med de jämställdhetspolitiska målen; lika rättigheter och möjligheter att utöva makt och inflytande, ekonomisk jämställdhet och att mäns våld mot kvinnor ska upphöra.

Syftet med förstudien är att fördjupa kunskapen om målgruppen tjejer som lever i eller nära den gängkriminella miljön. På vilka sätt bidrar de till och påverkas av gängkriminaliteten. Förstudiens resultat förväntas bidra till utvecklingen av ett riktat stöd till målgruppen.

Förstudiens målgrupp

Målgruppen är unga kvinnor från cirka 13 till 25 år (kan även vara yngre) som befinner sig i och nära den gängkriminella miljön och som på grund av normbrytande beteende, hög skolfrånvaro, psykisk ohälsa, kriminalitet, psykosocial utsatthet etc. är i riskzonen för långvarig socioekonomiskt utanförskap. De är unga tjejer som till exempel är i riskzon för utsatthet och exploatering, som är i en beroendeställning till gängmedlemmar och som riskerar att glida eller tvingas in i kriminalitet, antingen i form av aktivt deltagande eller genom att understödja organiserad brottslighet.

Disposition

Förstudiens problem- och behovsanalys består av avsnitten omvärldsanalys, målgruppsbeskrivning och intressentanalys och avslutas med en sammanfattande reflektion över förstudiens resultat samt rekommendationer för ett framtida ESF+ projekt.

Omvärldsanalys

Omvärldsanalysen består av två delar; en sammanställning av begrepp som har koppling till problemområdet samt en överblick av forskning, studier och projekt på nationell- och internationell nivå.

Målgruppsbeskrivning

Avsnittet fokuserar på att lyfta fram målgruppens röst och består av en sammanfattning från en gruppintervju med unga tjejer från nordöstra Göteborg, en sammanställning av svar från unga tjejer som får insats via socialtjänsten samt två fallbeskrivningar som utgår från samtal med professionella som arbetar med unga i riskzon.

Intressentanalys

Intressentanalysen syftar till att identifiera de samhällsaktörer som bedöms viktiga för utvecklingsarbetet. Kartläggningen innehåller också exempel på verktyg som används för identifiering av till exempel risk- och skyddsfaktorer.

Avsnittet består av tre delar;

1. En kartläggning av intressenter
2. Resultat från en LFA-workshop. LFA står för Logical Framework Approach och är en målstyrd projektplaneringsmetod. Syftet med en LFA-workshop är att tillsammans med olika perspektivbärare göra en gemensam problemanalys.
3. En sammanställning av transnationella kontakter och nätverk.

Bilaga 1

Bilaga 1 är en aktörslista över stöd och insatser riktade till målgruppen unga i riskzon.

OMVÄRLDSANALYS

2 Omvärldsanalys

Omvärldsanalysen består av två delar. Del ett är en sammanställning av begrepp med koppling till problemområdet och del två är en överblick över forskning och studier kring problemområdet samt erfarenheter från organisationer som arbetar nära målgruppen.

2.1 Begrepp kopplade till problemområdet

Boendesegregation

I Delegationen mot segregations (Delmos) årsrapport Segregation i Sverige från 2021 kartläggs den socioekonomiska boendesegregationen i landet. 13,5 procent av landets befolkning lever i områden med socioekonomiska utmaningar, vilket motsvarar cirka 1,4 miljoner människor. Utmärkande för områden med ekonomiska utmaningar är att invånarnas utbildningsnivå är mycket lägre och många fler än genomsnittet är i behov av ekonomiskt bistånd mot bakgrund av arbetslöshet eller en social problematik. Därtill är andelen personer med utländsk bakgrund högre än genomsnittet.

Utsatta områden

Polisens kategorisering av geografiska områden med hög koncentration av brottslig påverkan på lokalsamhället sammanfaller oftast med bostadsområden med stora socioekonomiska utmaningar. Totalt bedöms 60 områden i Sverige ”ha en kriminell påverkan i lokalsamhället av den allvarlighetsgrad att de bör inkluderas i den nationella lägesbilden” (Kriminell påverkan i lokalsamhället, NOA. 2019, s.6).

Kännetecknande för dessa områden är en hög koncentration av befolkning med låg ekonomisk standard och där kriminaliteten utövar en stark påverkan över den sociala kontexten. Det finns en hög koncentration organiserad brottslighet i många av dessa områden, i synnerhet de som kategoriseras särskilt utsatta områden (Lägesbild över utsatta områden, NOA. 2021). Barn och unga från dessa områden är utsatta för fler och mer omfattande riskfaktorer i lokalområdet. Risken är också större att de anknyter sig till gängen på olika sätt (Howell & Griffiths, 2019).

POLISENS KATEGORISERING AV UTSATTA OMRÅDEN

UTSATT OMRÅDE

Direkt kriminell påverkan i form av hot och utpressning. Indirekt kriminell påverkan i form av offentliga våldshandlingar, narkotikahandel, utåtriktat missnöje mot samhället.

SÄRSKILT UTSAKT OMRÅDE

Direkt kriminell påverkan i form av systematiska hot och våldshandlingar mot vittnen, målsägare etc. Polisen har svårt att fullfölja sitt uppdrag i dessa områden. Indirekt kriminell påverkan i form av parallella samhällsstrukturer, extremism och systematiska kränkningar av religionsfriheten och människors fri- och rättigheter. Hög koncentration av kriminell närvaro.

RISKOMRÅDE

Överhängande risk att området utvecklas till ett särskilt utsatt område

Unga som varken arbetar eller studerar (UVAS)

UVAS är unga mellan 16 och 29 år som varken haft en årsinkomst över 47 600 kr (prisbasbelopp 2021), haft studiemedel eller deltagit i en utbildning, inklusive SFI, i mer än totalt 60 timmar under ett kalenderår.

Gruppen består av cirka 150 000 personer (2018). Unga utrikesfödda kvinnor och män är överrepresenterade. Orsakerna varierar och är ofta komplexa. Många har någon form av fysisk eller kognitiv funktionsnedsättning, social problematik eller psykisk ohälsa. Att växa upp i ett område med socioekonomiska utmaningar och att inte ha examen från gymnasieskolan är också centrala riskfaktorer. MUCF, som har regeringsuppdraget att samla statistik och kunskap om gruppen, betonar gruppens komplexa problematik och därmed vikten av tvärsektorielt stöd. Dessa unga har behov av stöd från såväl skolan som hälso- och sjukvård och socialtjänst, vilket ställer höga krav på samarbete och samverkan mellan dessa aktörer (Nationellt samordnat stöd till unga som varken arbetar eller studerar, MUCF 2021).

Normbrytande beteende

Med normbrytande beteende menas negativa, destruktiva beteendemönster som innebär brott mot sociala normer, regler och lagar. Förutom kriminalitet i vuxen ålder löper unga med normbrytande beteende risk för psykisk och somatisk ohälsa, missbruk och tidig död (Socialstyrelsen 2021).

Organiserad brottslighet

EU:s definition av organiserad brottslighet är "A group of three or more persons existing over a period of time acting in concert with the aim of committing crimes for financial or material benefit." (euroopol.europe.eu) Dessa grupperingar beskrivs som varierande i form samt är verksamma inom olika delar av den brottsliga marknaden. Organiserad brottslighet blir alltmer sammanlänkad över nationsgränserna. De flesta kriminella organisationer är koncentrerade kring en kärngrupp och har en hierarkisk struktur. Den "[...] organiserade brottsligheten kännetecknas av en nätverksmiljö där olika grupper och individer samarbetar systematiskt genom "gemensamma företag" inom lösa och flytande kriminella nätverk. Nätverken styr leveranskedjor på internationella brottsliga marknader och kan vara specialiserade inom viss brottslighet" (EU:s strategi för att bekämpa organiserad brottslighet 2021–2025, s.12).

Brottsförebyggande rådets definition är en nätverksbaserad vinstinriktad brottslig verksamhet som agerar i projektform för att skydda och underlätta brottsligheten genom otillåten påverkan (trakasserier, hot, våld och korruption). Det finns en arbetsdelning och flexibilitet där medlemmar kan gå in och ur projekten. Oftast diskret verksamhet som bedrivs på den illegala marknaden. Vissa gäng markerar tillhörighet genom symboler, beteende och maktanspråk (Bra.se).

Polismyndigheten använder också begreppet *grovt våld i kriminella miljöer* för att beskriva den brottslighet som förekommer i kriminella nätverken (NOA 2019).

När det gäller kvinnors medverkan i gäng utgår den internationella forskningen från tre olika kategorier av gäng. Den första är blandade gäng där både män och kvinnor ingår. Den andra kategorin är ”auxiliary gangs” det vill säga en gruppering av unga kvinnor som har anknytning till ett mansdominerat gäng och den tredje kategorin är kvinnogäng (Novich 2019).

Släktbaserade kriminella nätverk

Begreppet släktbaserade kriminella nätverk beskriver brottsaktiva personer från samma släkt och över minst två generationsgränser. Den vanligaste typen av brottslighet är narkotikaförsäljning, utpressning, bidragsbrott samt otillåten påverkan (Göteborgs Stads Lägesbild Släktbaserade kriminella nätverk 2022).

Med klan menas ett släktbaserat nätverk. ”I klansamhällen utgör familjegrupper de grundläggande, konstitutiva enheterna i samhället, politiken och rättssystemet. Strukturerna syftar till att skydda kollektivets intressen och ge medlemmarna trygghet och säkerhet” (Ibid s. 4). Klanstrukturen utmanar på många sätt samhällsstrukturer då många situationer löses inom gruppen utan insyn av utomstående och utan samhällsskydd.

I Sverige finns många klanliknande strukturer där några av dem utvecklats till släktbaserade kriminella nätverk.

Parallella samhällsstrukturer

Utmärkande för vissa klanstrukturer är förekomsten av parallella samhällsstrukturer, det vill säga alternativa lösningar till samhällsfunktioner så som rättssystem, bostads- eller arbetsförmedling, skydd och säkerhet. Konflikter löses inom gruppen, oftast genom att högt uppsatta män inom gruppen agerar så kallad domare. Det finns ett tydligt samband mellan klanstrukturer och hederskultur, där de släktbaserade kriminella nätverken förstärker förmågan att upprätthålla hederskulturen (ibid).

Ungdomsbrottslighet

I Brottsförebyggande rådets senaste skolundersökning om brott 2021 uppger cirka 50 procent av eleverna som ingick i studien att de varit utsatta för brott i form av stöld, misshandel, hot, rån eller sexualbrott minst en gång. Samtidigt uppger cirka 50 procent att de varit delaktiga i brott i form av stöldbrott, våldsbrott, skadegörelse eller narkotikabrott. Skolmiljön är den vanligaste brottsplatsen när det gäller misshandel medan sociala medier är vanligast när det gäller hot och kränkningar. Utsatthet för sexuellt tvång sker oftast i någon annans hem (Brå, 2021).

Risk- och skyddsfaktorer

Med riskfaktorer avses beteenden, attityder, sociala relationer, händelser och socioekonomiska förhållanden vilka ligger till grund för möjligheten att en person utvecklar ett normbrytande beteende. Skyddsfaktorer däremot är beteende, intressen och relationer som fungerar som ett skydd vid utsatthet för negativa händelser eller missförhållanden och på så vis hindrar utvecklingen av normbrytande beteende.

Riskfaktorer delas in i olika kategorier av individuella och kognitiva faktorer och externa faktorer såsom familj, skola, nätverk, lokalområdet och samhällsrisker. Olika riskfaktorer samspelar med varandra vilket innebär att utsattheten ökar ju fler riskfaktorer en person exponeras för. Forskningen visar att barn som utsätts för multipla riskfaktorer i tidig ålder (före 12 års ålder) löper mycket större risk att utveckla ett mer bestående normbrytande och kriminellt beteende som vuxen samt försämrad hälsa i form av ökad risk för missbruk, psykisk ohälsa och självmord. Beteendeproblem som uppstår under puberteten tenderar däremot att sällan utvecklas till långvariga problem i vuxenlivet. (Socialstyrelsen 2021).

Individuella och kognitiva riskfaktorer

Till kategorin individuella och kognitiva faktorer hör beteendebaserade faktorerna som våldsamhet och aggressioner, mobbing, risksökande, att bryta mot regler, ljuga, rymma hemifrån, stöld, skolkning, vandalisering samt psykisk och fysisk ohälsa. De kognitiva faktorerna innefattar bristande förmåga till problemlösning, inlärningssvårigheter och olika kognitiva diagnoser såsom ADHD etc. Psykisk ohälsa omfattar bland annat svårigheter att hantera känslor, bristande självkänsla, depression och ångest som kan uttrycka sig i till exempel sömn- och ätstörningar samt i olika former av självskadebeteende (ibid).

Kriminogena faktorer

kriminogena faktorer är brottsframkallande faktorer som ökar risken att individen begår brott. Det är faktorer som upprätthåller och har en direkt koppling till det normbrytande beteendet och kan potentiellt påverkas genom en insats. ”Forskning har visat att insatser som riktas mot kriminogena faktorer är mer effektiva än insatser som inte gör det, bland annat genom att risken för återfall minskar” (Andershed & Andershed, 2019, s 43).

Våld

Våld är varje handling, riktad mot en person, som genom att skada, smärta, skrämma eller kränka, får den personen att göra något mot sin vilja, eller från att avstå att göra något som den vill. Bilden nedan illustrerar relationen mellan förekomst och erkännande av olika former av våld.

Våld mot kvinnor

Begreppet våld mot kvinnor är ett samlingsbegrepp och inbegriper såväl fysisk, psykisk, sexuellt, materiellt och ekonomiskt våld samt försummelse och latent våld. Våldet kan ske både direkt och indirekt. En del handlingar, som i sig inte är brottsliga så som nedsättande kommentarer, ekonomisk utnyttjande, försummelse och isolering, kan bilda ett mönster av utsatthet och därmed ses som brottsligt. Depression, missbruk, självskadebeteende samt kroppsliga symtom som huvudvärk och smärta är vanligt förekommande hos våldsutsatta. (Handboken Prata med föräldrar 2022).

Nationellt Centrum för Kvinnofrid (NCK) har regeringsuppdraget att höja kunskapen om mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer. Centrets undersökning Våld och hälsa (2014) fann att "[v]ar femte kvinna och var tjugonde man hade någon gång i sitt liv utsatts för allvarligt sexuellt våld".

Sexuellt våld

Sexuellt våld handlar om förnedring, kränkningar, övergrepp, våldtäkt och att tvingas till att utföra sexuella handlingar mot sin vilja. Enligt lagen definieras sexualbrott som en sexuell handling mot personens vilja eller när den som utsätts är under 15 år. Det omfattar brott som våldtäkt, sexuellt övergrepp, sexuellt ofredande och koppleri. Förövaren kan vara känd eller okänd. (NCK.uu.se)

"Samlag kan aldrig bedömas som frivilligt i följande fall; deltagande är en följd av våld eller hot; offret är i en särskilt utsatt situation på grund av

medvetlöshet, sömn, allvarlig rädsla, sjukdom, kroppsskada, psykisk störning eller är påverkad av droger eller alkohol; om den som blivit utsatt? är i en beroendeställning till gärningsmannen” (Polisen.se).

Sexuell exploatering

Sexuell exploatering handlar om situationer, kontext och relationer där en person, vanligtvis en kvinna, mottar till exempel pengar, kläder, droger, ”kärlek” i gengäld för sexuella tjänster. Våld och förtryck är vanligt förekommande för att upprätthålla kontrollen över den exploaterade. Erfarenheter från organisationer som stöttar unga tjejer som lever i eller nära gängkriminella miljöer i England visar att det är vanligt att dessa unga tjejer är utsatta för sexuell exploatering av gängmedlemmar (Centre for mental Health, Report 2013).

Hedersrelaterat våld och förtryck

Hedersrelaterat våld och förtryck innebär normer och värderingar kring upprätthållandet av familjen/släktens eller kollektivets anseende. Familjens anseende och status, det vill säga heder, är beroende av flickors och kvinnors faktiska eller påstådda beteende. Att leva i en hederskontext innebär förväntningar och krav på att familjens, släktens eller kollektivets intressen går före egna val. Detta gäller till exempel val av utbildning, arbete och partner. Detta medför ökad kontroll av flickors och kvinnors liv, som vänner, fritidsintressen, kläder etc.

Rykten kan skada en familjs anseende och de riskerar att förlora sin heder. Kontrollen av sexualitet ses därför som nödvändig för att upprätthålla familjens anseende. Detta medför att flickor och kvinnor som till exempel utsätts för sexuella övergrepp sällan vågar berätta om sin situation eller söka hjälp.

Barn- och tvångsäktenskap samt könsstympning är också uttryck av hedersrelaterat våld. (hedersförtryck.se).

Destruktiva maskulinitetsnormer och machokultur

Destruktiva maskulinitetsnormer även kallad hegemonisk maskulinitet är normer kring mansrollen och beteenden som utgår från föreställningen om att män med hjälp av våld och hot har en överordnad position över kvinnor och andra män som ses som ”svaga” t.ex. homosexuella män. "Kriminalitet och olika former av våld kan då utgöra resurser för att göra maskulinitet och få ökad status. I sammanhang och situationer där andra resurser för att få manlig status och makt (till exempel utbildning och arbete) inte är tillgängliga kan brottslighet och våld vara ett alternativt sätt att göra maskulinitet” (Gottzén 2020, s 133). Begreppet machokultur används alltmer för att beskriva den destruktiva maskulinitetsnorm som dominerar inom den gängkriminella miljön. Där män genom kriminalitet och våldsbrott, befäster sin makt och överordnade position och där våld mot kvinnor används för att upprätthålla sin manlighet. “Män kan

också befästa sin överordning och manlighet genom aggressivitet och erövrande av kvinnor” (ibid, s 134).

2.2 En överblick av forskning och rapporter på området

Föreställningar om gängkriminella tjejer då och nu

I en studie av gängkriminalitet i USA (Howell & Griffiths, 2019) finns ett kapitel om hur, i den amerikansk forskningen, tjejernas roller förändrats över tid. Den visar på en förändring vad gäller både föreställningen och kunskapen om tjejerna som rör sig i gängkriminella miljöer och om deras delaktighet i gäng och gängkriminalitet. Den pekar på att det sedan 1970-talet skett en förändring i tjejernas roll, från att ha haft en assisterande roll till en mer direkt och aktiv roll i den gängkriminella verksamheten. Förändringen ses överensstämma med kvinnorörelsen fri- och rättighetskamp. Under 70-talet utgick forskningen från föreställningen om gängassocierade tjejer som antingen promiskuösa sexobjekt eller så kallade ”tom boys”, det vill säga kvinnor som vill efterlikna män i sitt beteende. Under 90-talet framträder bilden av gängassocierade tjejer som mer självständiga och aktiva subjekt. Under denna period noterades också en markant ökning i antalet kvinnliga gängmedlemmar. Där kvinnor bedömdes utgöra i genomsnitt en tredjedel av de amerikanska gängens medlemmar. 2000-talets forskning visar att både killar och tjejer ansluter sig till ett gängi en tidig ålder, från så tidig ålder som 8 år. Tjejerna sågs vara lika aktiva i att begå kriminella handlingar i form av överfallsvåld, rån och slagsmål som jämnåriga pojkar. Graden av våldsamma handlingar hos tjejerna visade sig också öka när de ingick i ett könsblandat gäng än i enbart ett tjejgäng. ”The odds of engaging in violence are greatest when adolescent girls are enmeshed in a highly violent friendship network comprising of a greater proportion of male friends” (Ibid, s. 165).

Avelardo Valdez studie från 2007 visar att tjejer med anknytning till gängmedlemmar befann sig i en extrem högrisksituation, som att i ung ålder ingå sexuell aktivitet, missbruka alkohol och droger samt utsättas för våld och hot. Valdez fann att anknytningen till gänget riskerade att över tid leda till att tjejerna själva blev alltmer delaktiga i den kriminella aktiviteten. Hans typologi, som delar in kvinnliga icke-gängmedlemmar i fyra kategorier baserade på deras relation till manliga gängmedlemmar, är en bra utgångspunkt för att beskriva kvinnors olika positioner och roller i den gängkriminella miljön.

Flickvänner

Tjejer med en stadigvarande relation med en manlig gängmedlem. T.ex. flickvännen, tonårsförälder till hans barn. Dessa tjejer har minst inblandning i gängets vardagliga aktivitet och till stor del skyddade från sexuella påståtningar av respekt.

Hoodrats (lösaktig tjej)

Detta är en mer komplex grupp. I många fall handla det om tjejer som är sexuellt promiskuösa och som ses ofta ute på krogen, på fester tillsammans med killarna. Det är vanligt med alkohol och droger. De benämns ofta i nedlåtande termer som bitch, hora etc. av manliga gängmedlemmar. De utvecklar sällan varaktiga kärleksrelationer med gängmedlemmar. Men de är den grupp av tjejer som är mest aktiva i den kriminella aktiviteten.

Duktiga tjejer

Inkluderar barndomsvänner till manliga gängmedlemmar. Har gått i samma skola eller har föräldrar som är vänner med varandra. Relationen är ofta baserad på ömsesidig respekt. Dessa tjejer benämns ofta som "trevliga tjejer" Dessa tjejer brukar leva ett vanligt liv och mycket begränsad inblandning i den kriminella aktiviteten.

Släkt

Vanligtvis systrar eller kusiner. Släktskapet ger dessa tjejer särskild status inom det sociala nätverket. Om till exempel någon är tillsammans med en gängmedlem får de status *Flickvän*. De har också status som "*homeboy*" syster eller kusin. De har begränsad inblandning i den vardagliga kriminella aktiviteten.

Avelardo Valdez 2007 källa *Gangs in America's Communities*. Sage Publ. 2019 (övers. Jayakoddy 2022)

Andra roller och vägar in i ett kriminellt gäng

Deuchar mfl. studie från 2020 visar att kvinnor som accepteras in i ett kriminellt gäng genom sexualiserade riter "sexed in" tenderar att ha en fortsatt underordnad och utsatt position i gänget. Även kvinnor som ansluts i syfte att "betala av" skulder har låg status och en underordnad position. Dessa kvinnor tvingas ofta betala av skulder genom att genomföra kriminella handlingar åt gänget, till exempel genom att gömma eller transportera knark och vapen eller utföra andra uppdrag. Kvinnor som ansluter sig till gäng genom släktskap däremot har ofta större handlingsutrymme och högre status än grupperna ovan. Släktskapet medför också ett visst skydd mot sexuellt utnyttjande. "[...] kinship entry offers considerable network support for female entrants, marking them as off-limits sexually for most other males" (ibid, s.12).

I en svensk kontext summerar Liljeholm Hansson i sin avhandling från 2014 att traditionella föreställningar om kön och genus gör att tjejernas position och status definieras utifrån den man hon är i en relation med och hans position i gänget. "Till exempel hänger "presidentfrun" ihop med gängets "president", "den flärdfulla flickvännen" och den "omhändertagande mamman" med den "kriminelle pojkvännen" och den "rena system" med den "skyddande/kontrollerande brodern" (ibid. S.263).

Maskulinitetsnormer fortsätter att dominera gängkulturen

Trots ökad jämställdhet mellan könen visar Madeline Novich studie Female Gang Involvement från 2019, att gängstrukturen fortsatt är patriarkal. Kvinnliga gängmedlemmar brottas med förväntade feminina och maskulina normer och beteenden och strävan efter självbestämmande och status. Aggression och tuffhet ses som åtråvärda och belönande manliga egenskaper inom gängkulturen och förmågan att bruka våld betraktas som viktigt för kvinnors medlemskap i

gäng. Våld är också en viktig mekanism för att skaffa status inom gänget. "[...] it demonstrates the desired "masculinity" and establishes themselves as tough women not to be messed with" (ibid s.4).

Kvinnors och tjejers delaktighet i kriminella nätverk

Polismyndighetens nationella operativa avdelning, NOA, har genomfört en första undersökning kring kvinnors delaktighet i det de definierar som grovt våld i kriminella miljöer. En av slutsatserna i rapporten Kvinnors inverkan och delaktighet i det grova våldet i kriminella miljöer (2019) är att kvinnor medverkar till det grova våldet i större utsträckning än vad tidigare antagits. Kunskapen och informationen om kvinnors delaktighet i det grova våldet är, enligt rapporten, mycket låg. Detta antas bero på en generell föreställning om kvinnor som offer, vilket medfört att polis och andra myndigheter inte uppmärksammat kvinnors agerande i kriminella miljöer. Studien som bygger på intervjuer och workshops med anställda inom Polis- och åklagarmyndigheten, Tullverket, kriminalvården, Brottsförebyggande rådet, Jämställdhetsmyndigheten samt representanter från kommuner och advokatväsendet visar att kvinnor har olika roller i den kriminella aktiviteten. De deltar i den kriminella verksamhetens planering och logistik genom att "[...]förvara och transportera vapen, locka fram offer, hetsar och kan vara pådrivande i konflikter, skyddar brottslingar, deltar i och driver annan kriminell verksamhet som är en del av den ekonomiska motorn bakom det grova våldet". (Ibid s. 3)

En viktig slutsats som studien lyfter fram är att "kvinnor sällan identifierar sig som kriminella vilket påverkar deras möjligheter att lämna en kriminell miljö" (ibid, s. 1). För den som identifierar sig som kriminell handlar det ofta om status. Rapporten lyfter bland annat fram att kriminalvården noterat att allt fler yngre kvinnor har en förändrad syn på gängkriminalitet där de uttrycker stolthet genom att synliggöra sin "tillhörighet" till ett gäng genom symboler och tatueringar.

Tjejernas beroendeställning och underordnade position

Studien Deficit or Credit (Deuchar mfl. 2020), en jämförande studie av gängassocierade kvinnor i USA och Skottland, visar att kvinnor antar generellt en underordnad position. Många söker tillhörighet; att kompensera för en dysfunktionell uppväxt och familj. Att glida in i gängmiljön genom en kärleksrelation är en vanlig väg in. Om mannen har en högt stående position i gänget kan relationen ge kvinnan en vis status och skydd från sexuell utsatthet. Studien fann att ekonomisk utsatthet och skulder hindrar många kvinnorna från att lämna gängmiljön även om de brutit relationen med mannen. Detta är också tydligt i Novich studie Female Gang Involvement (2019) där hon fann att tjejer från socioekonomiskt utsatta bostadsområden, där gängkriminella normer och strukturer dominerar, tenderar i större utsträckning att ansluta sig till ett kriminellt gäng i någon form. Ofta drivet av ett sökande efter trygghet och stöd. "For many young women, they experience gangs through their social networks

and often describe that their involvement started when they hung out with older gang-involved friends” (ibid s. 2).

NOA:s rapport Kvinnors inverkan i kriminella miljöer (2019) visar att även samhällsaktörernas respons och bemötande domineras av föreställningen om kvinnan som underordnad och offer. Kvinnor ”[...] bemöts och behandlas annorlunda än män utifrån det kriminella perspektivet” (ibid s. 8). Att kvinnor och tjejer ses som offer och inte spela en avgörande roll leder till att de sällan är föremål för brottsutredningen. Kvinnor riskerar därmed också att inte bli föremål för insats från socialtjänsten. Rapporten pekar också på att vid situationer där det finns hemmahörande barn förbises ofta kvinnans betydelse för utredningen. Offerperspektivet bidrar därmed till att samhällsaktörer generellt har en blind fläck vad gäller kvinnor och därmed saknar rutiner och riktade insatser för att identifiera deras roll och medverkan i den kriminella aktiviteten. Detta riskerar att även leda till att kvinnornas situation och eventuella utsatthet och exploatering förbises.

Killarnas kriminalitet mer synligt

Socialstyrelsens rapport om normbrytande beteende (2021) visar att pojkar är överrepresenterade när det gäller brott. Samtidigt är forskningen i huvudsak inriktad på att undersöka just pojkars beteende vilket medför en kunskapsbrist avseende flickors normbrytande- och riskbeteende. I rapporten *A Need to Belong* (2013) är riskfaktorerna; konflikter inom familjen, försummelse, institutionsplacering, bristande sociala relationer samt utsatthet för sexuella övergrepp/utnyttjande mer framträdande hos tjejerna med anknytning till den gängkriminella miljön än killarna.

En blind fläck

Eshalomis studie *Gang Associated Girls* från 2020 poängterar att gängkriminella killar uppmärksammas i media, politik och forskning, men att den påverkan den gängkriminella miljön har på andra, i synnerhet kvinnor och barn som lever och växer upp i dess närhet inte får samma uppmärksamhet. ”[...]we sometimes fail to see the full impact of serious youth violence and gang crime; and without a full understanding of the criminality, exploitation and behaviour patterns this fits into we risk treating the symptoms rather than finding a cure”. (ibid s.3). Eshalomis studie lyfter fram vikten av att skilja på *Involvement*, det vill säga att vara medlem och aktivt delta i gängets kriminella verksamhet, och *Association*, det vill säga att ha en anknytning till ett gäng eller gängmedlem i form av flickvän, fru, syster, kusin etc. Att skilja på dessa två är viktigt då vi annars riskerar att ytterligare öka tjejernas osynlighet, vilket leder till att tjejernas kriminalitet inte erkänns, i synnerhet av dem själva. Det i sin tur leder till att de fortsatt understödjer den kriminella verksamheten. Dessutom riskerar omvärlden att förbise tjejerna som utsatts för kriminell- och sexuell exploatering, hot och våld från rivaliserande gäng samt trauma från att ha bevittnat våld och kriminalitet.

Hedersproblematik

Göteborgs Stads lägesbild Släktbaserade kriminella nätverk från 2022 belyser hur släktbaserade kriminella nätverk utöver sitt våldskapital genom skrämsel. ”Skrämselkapital används för att utöva makt och påverka omgivningen men också för att kontrollera familjemedlemmar internt” (ibid s. 10). Det är särskilt riskfyllt för familjemedlemmar från dessa nätverk att utmana hederskulturen inom släkten och socialtjänsten uppger att ”det finns begränsad tillgång till information om flickorna som växer upp i släktbaserade kriminella nätverk” (ibid s.11).

Sexuell utsatthet och exploatering

Rapporten A need to belong (2013) som undersöker gängassocierade tjejers sökande efter tillhörighet fann att 40 procent av tjejerna uppvisade påtagliga beteendeproblem redan som barn. Analysen visar att utsatthet för sexuellt utnyttjande är mer vanligt förekommande bland tjejer med anknytning till gängkriminella miljöer. Fysisk ohälsa är också väsentligt högre bland gängassocierade tjejer, i synnerhet sexualhälsoproblematik såsom könssjukdomar och hög andel ungdomsgraviditet. Detta antas dels bero på sexuellt risktagande, dels på sexuellt utnyttjande. För många handlade det om en stegrande utsatthet en s.k. snöbollseffekt. ”[... a snowballing phenomenon (called ´risk amplification´) whereby experiences such as sexual abuse and victimisation led to running away, substance abuse, early sexual activity and then possible gang membership” (ibid s.12).

Studier av organiserad brottslighet i Storbritannien visar att gängkriminella nätverk från storstadsområden expanderat sin verksamhet till mindre städer och kustområden runt om i landet. En intervjustudie (Havard mfl 2021) med professionella som arbetar med tjejer från gängkriminella miljöer fann att manliga gängmedlemmar aktivt riktat in sig på att rekrytera tjejer då de ansågs dra till sig mindre uppmärksamhet. ”The perceived ability of girls and young women to fly under police radar played to the gang’s advantage, interviewees said” (ibid s.7). De professionella, som deltog i studien, menade att männen söker upp tjejer på SnapChat, fester eller i skolkorridorer och ”rökrutor”. Sedan utnyttjar de kärleksrelationen, intima bilder etc. som utpressningsmedel för att kontrollera och tvinga tjejerna att utföra kriminella handlingar. Det relationella våldet gör det dessutom svårare för tjejerna att söka stöd och hjälp.

Eshalomi studie (2020) av erfarenheter från organisationer som arbetar nära tjejer i Londons gängkriminella bostadsområden i menar att många av tjejerna har svårt att förstå innebörden av samtycke när det gäller sexuella relationer. Vilket gör dem mer sårbara oih i riskzon att utnyttjas sexuellt. ”Childhood experiences can leave young women with unhealthy expectations of how they should be treated in a relationship, perpetuating cycles of power and control. Without appropriate support to break such a cycle a victim can struggle to recognise that they should be treated with consideration, respect and as an equal” (ibid s.7). Londonpolisens statistik över våldtäkt och sexuellt utnyttjande visar på mycket låg nivå av inrapporterade brott från gängkriminella

områden– endast elva fall 2018. Våld i hemmet och sexuellt utnyttjande av barn är dock mer vanligt förekommande i socioekonomiskt utsatta bostadsområden som domineras av gängkriminella nätverk. Vilket medför en ökad risk för att våld föder våld.

Utvärderingen (2016) av Safe Choices projektet i Storbritannien, som gav stöd till gängassocierade tjejer som varit utsatta för sexuell exploatering, fann att tjejerna ofta utnyttjas som ”betalning” i olika uppgörelser mellan gängmedlemmar. Tjejerna utnyttjades också sexuellt i syfte att bekräfta och stärka männens status och auktoritet. Utvärderingsresultaten indikerar också att det är vanligt att professionella, utan att problematisera det, utgår från att tjejerna samtycker till den våldsamma relationen. “A common theme is that young women are perceived by practitioners and their peers to be consenting to sexually exploitative and abusive relationships – indeed some young women also frame this as ‘choice’” (ibid s.5).

Genussensitiva insatser

Med genussensitiv menas att den verksamhet som erbjuder stöd har en fördjupad kompetens kring kön och genus och därmed större förmåga att identifiera komplexiteten i situationen och anpassa stödet därefter.

Professionella som intervjuas i en studie av Harvard m.fl. (2020) ansåg att traditionella föreställningar om tjejer, som antingen kriminella eller offer, leder till att komplexiteten i deras situation förbises. “[...] Traditional victim–perpetrator dichotomy informs practitioners’ interpretations of young women’s behaviour in gangs. Women were judged according to gender stereotypes and stigmatised according to myths around abuse, therefore only ever seen as either offenders or protagonists she argued. Whenever gang interventions were informed by this perspective, exploitation and abuse were overlooked and the gender-specific needs of girls and young women were not met” (s.7).

Studien Girls and Gangs (Centre for Social Justice 2013) lyfter fram vikten av att samhällsaktörer går samman för att utveckla ett genussensitivt arbetssätt för att förebygga att tjejer dras in i gäng samt utveckla ett riktat stöd till tjejer som vill lämna gängmiljön. Studien framhåller att tjejer från gängkriminella miljöer sällan söker hjälp från till exempel socialtjänsten. Myndigheter behöver därför utveckla förmågan att identifiera tjejer som på olika sätt är associerade med gängen. Kartläggningen bör också göras av flera aktörer gemensamt dvs. socialtjänst, polis, skola, fritid, hälso- och vård, inklusive akutvården.

För att uppnå detta behöver samhällsaktörerna:

- bedriva en effektiv kartläggning av situationen.
- utveckla förmågan att agera samfällt när ”fönstret är öppet”.
- erbjuda ett effektivt mentorsstöd; att jämföra med ungdomsbehandling.
- säkerställa samarbete mellan polis och socialtjänst kring målgruppen.

- säkerställa att skolorna i bostadsområden som domineras av gängkriminella normer och strukturer tar emot stöd och insatser från polis och socialtjänst.

Agera när "fönstret är öppet"

Rekommendationerna i rapporten Girls and Gangs understryker vikten av att samhällsaktörerna stärker förmågan att agera när tjejen är mottaglig för hjälp; "när fönstret är öppet". Det handlar om att ingripa när hon till exempel:

- har problem i skolan.
- har en pojkvän som grips, hamnar i fängelse eller placeras på institution.
- är gravid eller föder barn.
- besöker mödravården eller ungdomsmottagningen.
- skrivs in på akutmottagning.

Detta förutsätter samarbete och samsyn mellan olika samhällsaktörer.

Varför behövs ett genusperspektiv på avhopparprogram?

NOA:s rapport Kvinnors inverkan och delaktighet i det grova våldet i kriminella miljöer (2019) visar att kvinnors roll i den kriminella aktiviteten oftast är annorlunda än mäns och att tjejerna har andra erfarenheter, till exempel av sexualiserat våld och exploatering. Därför krävs andra insatser än de som män får när de vill lämna en kriminell livsstil. Det är också mer vanligt att, om barn finns med i bilden, att barnen följer med kvinnan. Avhopparprogrammen behöver därför även inkludera skydd av barnen. De som erbjuder stöd och skydd till utsatta kvinnor bör också få vetskap om en klients eventuella koppling till gängkriminalitet för att inte utsätta andra för potentiella risker.

Sammanfattning

Omvärldsanalysen visar att tjejer i gängkriminella miljöer är en osynlig grupp. Många studier söker svar på om och på vilka sätt tjejerna deltar i männens kriminella verksamhet. Fokus ligger därför på att beskriva kvinnornas relation till männen. Flera lyfter fram tjejernas sökande efter bekräftelse och tillhörighet och att många kommer från trasiga hemförhållande där de vuxit upp i närheten av våld, missbruk och utsatthet. Detta förstärker också tjejernas underordnade position och risken för fortsatt utsatthet och utnyttjande.

Traditionella föreställningar om kön och utsatthet dominerar samhällsaktörernas syn på målgruppen. Intresset för gängkriminalitet har ett ensidigt fokus på nätverkets män och relationerna dem emellan. Såväl brottsbekämpningen som stöd och insatser utformas utifrån ett mansperspektiv.

Tjejerna som lever i den här miljön är fortsatt osynliga.

MÅLGRUPPSBESKRIVNING

3 Målgruppsbeskrivning

Det här är avsnittet där målgruppen får komma till tals. Här redovisas resultaten av en gruppintervju med åtta unga tjejer 15–16 år som är besökare på en av kommunens mötesplatser för unga. Här redovisas också resultaten av svaren på två frågor ställda till unga tjejer i riskzon som får insats via kommunens socialtjänst. Avsnittet avslutas med två fallbeskrivningar. Dessa är fiktiva beskrivningar baserade på riktiga fall.

3.1 Gruppintervju med tjejer

Gruppintervjun genomfördes på en mötesplats för unga. Tjejerna hade fått information om intervjun från en ungdomsledare. De två ungdomsbehandlare som höll intervju besökte mötesplatsen en vecka innan intervjun för att hälsa på ungdomar, bjuda in till intervju och svara på eventuella frågor. Totalt åtta tjejer deltog i intervjun. Intervjun spelades in och samtliga informerades om anonymitet.

Intervjun utformades som semi-strukturerad-intervju. Sättet att ställa frågorna blandades mellan 4-hörnfrågor där deltagarna fick välja mellan ja, nej, vet inte och kanske, direkta frågor, uppföljningsfrågor samt ett par frågor där de fick skriva ned svaren och lämna till ledaren.

Resultaten från gruppintervjun stämmer väl överens med forskningens bild att tjejer tenderar mer att glida in i kriminalitet. Det uppfattas sällan bero på ett aktivt val eller aktiv identitetssökande. Utifrån tjejernas beskrivning är att börja röka cigaretter första steget och så fortsätter det från det. Kan uppfattas som ett oskyldigt steg hos många och ha ett starkt symbolvärde hos andra.

I flera utav svaren betonas bilden av tjejer som bestämmer själva. Vare sig det är vänner, skolan eller familjen som utövar kontroll, så betonas en föreställning om att tjejer vill göra egna val.

”För en tjej vill alltid motbevisa det folk tycker och säger om en”

Det framgår också en föreställning om att ju hårdare kontrollen är hemma, ju starkare revolt och att det ofta är just dessa tjejer som blir involverade i gäng. Alla är överens om att det finns kriminella tjejer. De flesta ansåg att tjejer kan vara lika kriminella som killar, men lyfte också fram att tjejer kan ”användas” som ”scape goat” eller ”cover-up”. Flera i gruppen betonade att det är lättare för tjejer att komma undan polis och andra myndighetspersoner.

”Någon som aldrig blir stoppad eller kallad på – då kanske de kan ha på sig droger och färdas utan problem”

Tjejerna framhöll att det är vanligt med stereotypa uttryck, men menade att det mer kan handla om stil än kriminalitet. Att ha sedlar eller en sedelbunt ansågs

kunna vara ett tecken på kriminalitet, annars ansågs inget vara speciellt utmärkande, vare sig i beteende eller klädsel/utseende för kriminella.

Pengar, det vill säga bristen på pengar, ansågs vara en av huvudorsakerna till varför vissa tjejer blir kriminella. Flera ansåg att brist på pengar inom familjen var en orsak både för killar och tjejer som blir kriminella. Generellt lyfte de även fram gruppsytryck och status som skäl till att tjejer hamnar i kriminalitet. Trots detta pekar flera av deras svar på att det är relationen till en kille som spelar störst roll. Det är ofta ingången och att det sker gradvis.

”Jag tror att som både killar och tjejer är det samma in, när det gäller pengar, men jag tror som tjej att det är mer vanligt att man är partners med nån som är i ett gäng varav dem börjar väldigt smått och säger typ så här; kan du ge detta till nån och så har man redan byggt upp en relation och nu har du börjat göra en gång för mig och så fick du lite pengar för det och så kan man bygga på det”.

Ingen av tjejerna i intervjun kände till något tjejgäng i området. De menade att det mest sker utomlands. De ansåg att de flesta gäng var mixade, men talade ofta om dem som patriarkala hierarkier. De är männen som är ledare. Tjejernas roller ansågs handla mer om att *”hålla koll, stasha saker, gömma”*. I flera av svaren poängterades att tjejernas roll är att skaffa information om motståndargänget. Tjejernas roll som den som hämtar information betonades flera gånger under intervjun.

”Tjejerna är ju bättre på att få information från en kille.”

Våld ansågs också mycket vanligt. Förutom fysiskt våld pratade de också om manipulation som en form av våld som ansågs mycket vanligt bland tjejerna. Fysiskt våld kopplades ofta till uppväxtmiljön där flera menade att många tjejer i gängkriminalitet kommer från en hemmiljö där våld är mycket vanligt.

”Du kanske själv har blivit slagen och det är så du löser dina problem.”

Att det är vanligt att dessa tjejer är utsatta för våld var alla starkt överens om, men också att tjejerna står för en del av våldet eller hotet om våld.

”110 procent – speciellt blandat gäng – killar ser dem som svagare än vad de själva är.”

”Om du är med i gänget och du träffar killen där och det är våld där inne och sen gör slut och det är svårt att lämna när man väl har satt sig in i det. Jag tror de andra tjejerna där blir arga på dig – förstår du.”

När det gäller frågor om uppväxtmiljön och den påverkan det har så framhöll tjejerna föreställningen om att våld föder våld.

”Du har sett det – dina syskon blir slagna, du själv har blivit slagen, dina föräldrar slagit varandra och sen när du får det så ja, då vet du – fattar inte bättre typ.”

Gruppintervjun avslutades med frågor om samhällsstöd och vart man kan vända sig för att få stöd. Flera lyfte fram vikten viktiga vuxna som är där för att lyssna, ge råd och som har tid för ungdomen.

Behovet av att bli hörd och lyssnad på var något flera lyfte fram som viktigt och att ha tålamod. Det tar tid att bygga relation och tillit. Det kräver att vuxna finns där och vill lyssna på dem.

Brist på tillit och det som stått i sociala medier om socialtjänsten; att de tar barn från föräldrar, kände alla till och samtalade kring. Å ena sidan framställdes socialtjänsten som farlig och å andra sidan som ett bra stöd. De tjejer som hade egna erfarenheter av socialtjänsten berättade att det varit ett bra stöd för dem själva och deras familj. Tjejerna hade många idéer om vad socialtjänsten kunde göra för att bryta barriären och öka tilliten. De föreslog till exempel att socialtjänsten kunde besöka skolan en gång i veckan. Hänga i korridoren och finnas till hands för att svara på frågor, berätta vad de gör och möta unga där de är. På deras villkor.

Tjejerna betonade förtroendet de känner för fritidsgårdar och personalen som arbetar där. De uppfattas finnas nära till hands, intresserade och har förmåga att lyssna.

Flera hade en negativ bild av skolkuratorer och uttryckte att de kände sig svikna. kuratorer uppfattades mer som rapportörer till socialtjänsten än som ett stöd för unga. Flera uttryckte att de inte kände sig lyssnade på, men det var oklart om det berodde på person eller funktion.

”Alltså grejen är om man berättar så kan det vara så att just den tjejen kommer ändå ha en soc-anmälan på sig för kurator och socialtjänst pratar med varandra.”

3.2 Målgruppens röst - två frågor till tjejer i riskzon

Behandlare inom socialtjänsten har ställt två frågor till tjejer de möter i sitt arbete. Det är tjejer som har ett bistånd om insats på grund av normbrytande beteende eller annan social problematik. Deltagandet har varit frivilligt. Svaren har antecknats eller spelats in av behandlaren.

Frågor som ställts till tjejerna:

1. Vilken typ av hjälp hade du velat ha när du var yngre?
2. Vilken typ av hjälp, tycker du, att tjejer behöver för att inte bli utnyttjade av gängkillar?

Svaren belyser hur sökande efter sammanhang och bekräftelse är en väg in i den gängkriminella miljön. Svaren speglar bland annat Polisens och Brås bild av att tjejerna oftast glider in i kriminella handlingar – handlingar som de i vissa fall kanske inte ens uppfattar som kriminella eller som ett understöd till brottslighet. De bekräftar också vikten av stabila vuxna runt dessa unga. Vuxna som de kan vända sig till när de känner sig osäkra och otrygga. Vuxna som ser och uppmärksammar dem och finns där som ett kontinuerligt stöd.

Tjejernas svar bekräftar på många sätt bilden av tjejer som söker tillhörighet, ett sammanhang och bekräftelse. Och att kriminaliteten sällan är resultatet av ett direkt och aktivt val utan uppstår utifrån relationella band och förtroende.

”Allting börjar med smågrejer, man klickar med någon och sen får man en fråga om en enkel grej. Det kan vara att löpa med smågrejer eller hålla något en kort stund. Det kan också börja med en sådan sak som att man får frågan om att hjälpa till med något helt annat, typ läxor eller nåt och från det blir man mer och mer inblandad. Sedan kanske man är fast.”

”Om någon blivit tvingad att ”springa” så vågar de inte säga nej, det kan vara så att man hjälper en kompis med saker bara för att hjälpa sin vän som inte kommer ur det”.

”Det finns tjejer som är tillsammans med en kriminell och de tycker att det låter bra, man får status, så de gör det men vet inte vad konsekvenserna är.”

”Jag själv drogs ju till en grupp av tjejer som var exakt som mig för det var det enda stället där jag kunde känna mig normal, och jag trodde att det var normalt då. Jag trodde att det var normalt att dricka, festa, och testa droger vid 14 års ålder. Bråka med sina föräldrar. Jag förstod inte att det inte var normalt. Jag trodde att det var alla runt omkring mig som var onormala, jag hade en skev referensram för hur barns utveckling ska vara. Jag ville växa upp och vara fri från auktoritet”.

Att uppfattas som osynlig är också framträdande. De upplever att både deras psykiska ohälsa och riskbeteende inte spelar någon roll – deras situation förbises eller är osynligt för andra, men också för dem själva.

”Jag tror att det som kan få någon att sluta är att torska en gång, så att någon ser”.

”...mamma fick höra från lärarna att det gick rykten på skolan, hon hittade OCB i jackan, jag rökte varje dag ett tag. Hon måste ha känt lukten. Också att hon hittade alkohol och sånt... och jag håller inte något mot min mamma, hon hade det också tufft och jag älskar henne, men jag kan nästan undra ibland om hon valde att blunda för det eller vad hände där liksom?”

Från tjejernas svar framträder bilden av barn som känner att vuxna i deras närvaro sviker dem. Föräldrar som försummar sina barn, är i konflikt med varandra, mår själva dåligt och saknar förmåga att se barnets behov eller rop på hjälp.

”... att dom var föräldrar som föräldrar ska vara, inte lämnar en. Att barnen känner att dom inte behöver ta hand om dom.”

”...jag sjukanmälde mig från min mammas konto, det kom rykten till skolan om att jag använde droger och jag torskade för snatteri fast jag var ung tonåring och jag fick inget i registret. Samtidigt så bodde jag inte med min mamma, de har skilt sig. Det var så många faktorer som jag känner att, om en 14-åring går igenom allt detta så behöver hon nog lite stöd. Där känner jag att jag har blivit sviken och det var där det började lite grann...”

De är också svikna av andra vuxna i deras närhet; lärare och annan personal på skolan, som inte ser eller tolkar viktiga signaler eller som saknar förmåga eller kunskap att fullt ut följa upp och agera på den oro de känt - eller bara inte haft tid.

”... jag inte fick stöd i skolan när saker började åt fel håll och att man liksom lite förbisåg det trots att jag stressade väldigt mycket med skolarbete och var sjukskriven för det i högstadiet ... jag tror att jag hade behövt någon som frågar hur jag mår, någon som ser mig och lyssnar på mig.”

”... ”varför känner du efter så mycket kring saker?” ... ingen runt omkring mig kunde förstå att det kunde handla om en diagnos och istället avvisade mina känslor som var väldigt verkliga för mig.”

”Jag kände att jag hela tiden ropade på hjälp, men jag var själv handlingsförlamad.”

”Jag vet att det pratades om i typ sexualkunskapen, nämnde ungdomsmottagningen om man kände sig deprimerad, men jag kunde inte ta till mig det för att det... jag kunde verkligen inte förstå att jag kunde behöva en sån sak och jag kunde verkligen inte ta det beslutet, eller få en sån insikt själv, utan jag ville jag bara ha kul och göra dumma saker.”

3.3 Fallbeskrivningar

Fallbeskrivningarna, som är fiktiva, utgår från samtal med professionella som arbetar med unga i riskzon och som i sitt arbete möter förstudiens målgrupp.

Sara 20 år

Som 14-åring uppvisade Sara ett utåtagerande och normbrytande beteende i skolan. Hon är upprorisk och hamnar ofta i konflikter med jämnåriga flickor i skolan och i lokalområdet. Med tiden blir konflikterna alltmer våldsamma i form av direkta kränkningar och fysiskt våld.

Sara umgås med en grupp jämnåriga flickor med liknade beteende.

I hemmiljön finns flera yngre syskon och hon förväntas ta ett större ansvar hemma.

Personal inom fält träffar ofta på Sara och hennes kompisar i gatumiljön där hon ses hänga i närheten och ibland tillsammans med de unga killarna som fält och polis håller koll på. Det är killar som bedöms ha koppling till de lokala gängerna och som antas springa deras ärenden.

Under grundskoletiden har socialtjänsten fått in ett antal orosanmälningar om Sara från skolans elevhälsoteam och kurator. Familjen har dock upprepande avböjt det stöd socialtjänsten erbjudit dem.

Vid 15 årsåldern börjar Sara och hennes kompisar söka sig in till centrum och det centrala köpcentret. Fältsekreterare noterar deras närvaro och kopplingen till flera unga killar som fältsekreterare vet sysslar med narkotikaförsäljning. Fältsekreterare träffar vid flera tillfällen på Sara påverkad och rapporterar detta till socialtjänsten.

Allvaret i Saras riskbeteende leder så småningom till en LVU-placering. I samband med att den avslutas erbjuds Sara olika former av stödinsatser från socialtjänsten. Hon får stöd att hålla sig drogfri, att återuppta sina studier samt att hantera problemen hemma. Samarbetet försvåras dock av att hon ständigt flyttar runt och bor hos olika personer och att hon också avbryter samarbetet med socialtjänsten vid flera tillfällen.

Vid 18 års ålder noterar socialtjänsten att Sara är i en parrelation med en kille som har direkt koppling till ett av områdets kriminella gäng. Det noteras också att hon på grund av den här relationen och sitt beteende allt oftare befinner sig i riskfyllda miljöer och situationer. Missbruksproblematiken kvarstår. Socialtjänstens personal misstänker också att Sara utnyttjas sexuellt av äldre män mot ersättning.

Kontinuerliga försök görs för att hjälpa Sara ur sin destruktiva och riskfyllda situation.

Ana 17 år

Ana kom till Sverige som 13-åring. Familjeförhållandena är komplicerade och hon bor med sin far och syskon. Mamman är kvar i hemlandet och hon får därför ta ett stort ansvar hemma – sköta hem och matlagningen. Ana saknar sin mamma och är mycket orolig över hennes situation.

Hon går på en av kommunens stora gymnasieskolor där en stor del av eleverna har annan bakgrund än svensk. Skolan är på många sätt en knutpunkt där många ungdomar möts och hänger tillsammans i skolans "rökruta". Det är också här som många tjejer träffar killar i gäng då det inte bara är skolans elever som samlas här. Hit kommer också bröder och kusiner till en del av skolans elever. Det handlas med droger och tabletter. Tjejerna som samlas här är intresserade av killarna och lockas av spänningen.

Ana är ofta i konflikt med tjejerna.

De fältsekreterare som jobbar i området har bra koll på vilka som går på skolan och vilka som inte gör det. De har även koll på tjejerna och noterar vilka de umgås med. Det är vanligt, säger de, att tjejerna hamnar i konflikt med varandra och att det blir bråk, ibland också slagsmål, mellan dem.

För Ana blir situationen hemma alltmer ansträngd. Hon pressas av familjemedlemmarna som vill veta vad hon gör på dagarna. De vill också att hon kommer hem direkt efter skolan.

Ana blir alltmer utåtagerande i skolan och konflikterna med andra tjejer ökar. Detta uppmärksammas av en av skolans personal som ber socialtjänsten om stöd. De skapar kontakt och inleder relationsbyggandet.

Ana får träffa en ungdomsbehandlare som hon utvecklar förtroende för. Fokus läggs på att hjälpa Ana att klara skolan bättre. De pratar också om hennes oro för mamman och relationen till pappan, syskonen och de andra tjejerna i skolan. Med tiden berättar också Ana om en pojkvän hon har. Detta håller hon hemligt från familjen. Just nu kan de inte träffas, men när han släpps ut ska de flytta ihop har han bestämt. Vad han sitter inne för vet hon inte.

INTRESSENTANALYS

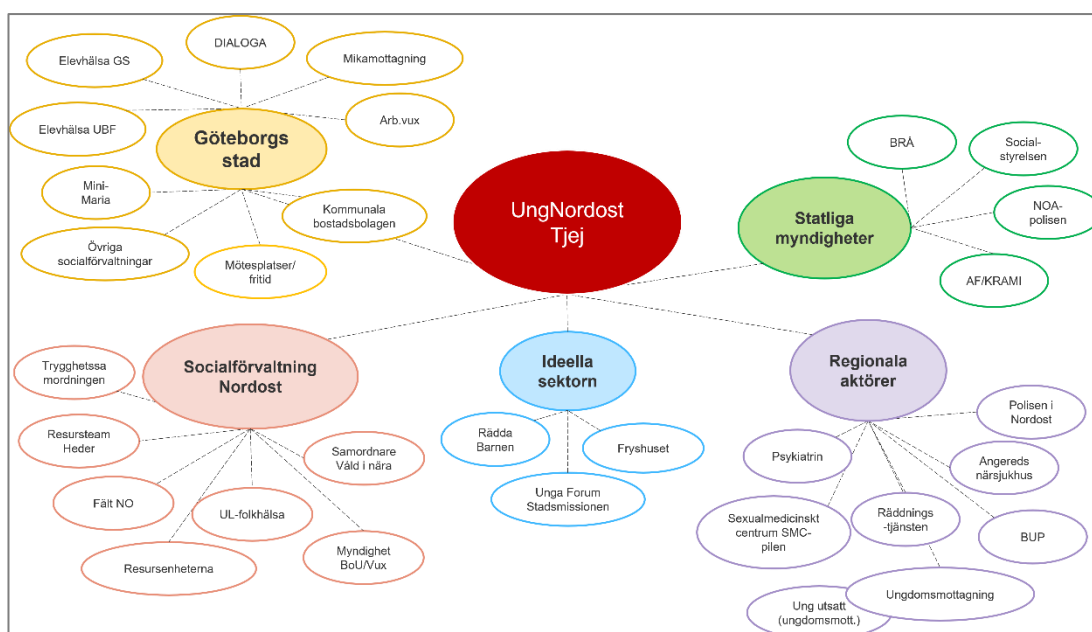
4 Intressentanalys

Intressentanalysen utgår från ambitionen att i ett ESF+ projekt utveckla ett riktat stöd till tjejer som befinner sig i eller nära den gängkriminella miljön och som är i riskzonen för långvarigt utanförskap. Tonvikten ligger därför på de samhällsaktörer som bedöms viktiga för utvecklingsarbetet. Kartläggningen omfattar även en sammanställning av verktyg som används av samhällsaktörer vid identifiering och bedömning av bland annat risk- och skyddsfaktorer. Intressentanalysen utgår också från UngNordost, den verksamhet som initierat den här förstudien och som ser sig som huvudman för ett eventuellt genomförandeprojekt.

Avsnittet består av tre delar; en kartläggning av intressenter, en sammanställning av resultaten från en LFA-workshop med representanter för olika intressenter samt redovisningen av transnationella kontakter och nätverk.

4.1 Kartläggning av intressenter

Med hjälp av SKR:s vägledning i intressentanalys har arbetsgruppen i en gemensam workshop arbetat med att kartlägga intressenter och sedan klassificerat relationen utifrån direkt och indirekt påverkan på utvecklingsarbetet.

Bilden är en sammanställning av de aktörer som bedöms vara centrala för utvecklingen av ett riktat stöd. Kartläggningen har varit grund för deltagarlistan till LFA-workshop.

Kartläggningen syftar till att identifiera centrala aktörer på lokal, regional och nationell nivå och som på olika sätt bär ett ansvar för målgruppen. Huvudaktörer när det gäller såväl förebyggande som riktat arbete är socialtjänst, skola, polis och hälso- och sjukvård. Bilaga 1: Aktörslista är en lista över centrala aktörer och insatser på den lokala nivån.

Barn och unga i riskzon för kriminalitet

När det gäller unga i riskzon för gängkriminalitet görs en skillnad mellan riskzon för indirekt eller direkt rekrytering. Unga i riskzon för indirekt rekrytering är unga som över tid utvecklar ett kriminellt beteende, ofta till följd av närheten till och kontakter med gängkriminella medlemmar i bostadsområdet, i skolan etc. De som däremot är i riskzon för direkt rekrytering är oftast unga som rekryteras direkt av gängmedlemmar, där rekryteringen sker till exempel genom lockelsen om pengar och status eller genom hot och våld. ”Pengar kan locka, men många gånger handlar det lika mycket om att dessa individer vill känna sig utvalda och som en del av något större, de vill ha en tillhörighet. De kan även få social status genom de äldre kriminellas uppmärksamhet” (Göteborgs Stad 2022 s.8). Göteborgs Stads studie av insatser för unga i riskzon (2022) fann att personal från bland annat skola och socialtjänst har en hög toleransnivå gällande normbrytande beteende, vilket leder till att insatser sätts in alltför sent. ”I de fördjupade dialogerna har det framkommit att det finns en risk att personal som arbetar i dessa områden ”vänjer” sig och därmed riskerar att acceptera en viss nivå av problematik på ett sätt som kanske inte hade gjorts i en annan del av staden” (ibid s. 20).

Ansvar för barn och unga i riskzon

Skolans uppdrag i enlighet med skollagen är att ansvara för skolans förebyggande och hälsofrämjande arbete. Elevhälsan omfattar det medicinska, psykologiska, psykosociala och specialpedagogiska stöd som skolan har till sitt förfogande för att stöda elever och skapa en så positiv lärandesituation som möjligt för varje enskild elev.

Socialtjänsten har ett särskilt uppdrag att stödja barn och unga i riskzon genom såväl främjande som förebyggande insatser inriktade på att förhindra att barn och unga far illa genom missbruk eller annan ogynnsam utveckling. De ska arbeta nära vårdnadshavare och vid behov säkerställa skydd, vård och fostran när barn och unga inte kan vistas i det egna hemmet eller när de ska återgå till hemmet efter öppen- eller slutenvårdsplacering. När det gäller unga i riskzon betonas vikten av samverkan med andra samhällsaktörer som särskilt viktigt. Socialtjänsten har även ett uppdrag att ge stöd och skydd till personer som utsätts för brott, i synnerhet kvinnor och barn utsatta för våld eller övergrepp av närstående (SoL 2001).

Barn och unga som begår brott

För barn under 15 år vilar hela ansvaret på socialtjänsten. Ansvaret för ungdomar 15 till 20 år delas mellan socialtjänst, polis, åklagare och domstol samt i vissa fall även med kriminalvården.

Orosanmälningar

En sammanställning från 2020, som Göteborgs Stad gjort över antalet aktualiseringar inom socialtjänsten, det vill säga ansökningar, orosanmälningar

och information, gällande barn 0-20 år ökade med 9,6 procent.

Sammanställningen visar att de vanligaste orsakerna rör misstanken om våld inom familjen och missbruk hos vårdnadshavare eller närstående. Bristande omsorg, beteendeproblem eller brottslighet hos barnet är också den orsak som ökat mest (Göteborgs Stad 2022).

I Socialstyrelsen senaste rapport om barn som far illa visar undersökningen på en ökning i antalet orosanmälningar gällande våldsamt beteende. Rapporten uppmärksammar en oro bland socialtjänstpersonal om att flickornas agerande liknar alltmer pojkarnas. ”Flickor i gängmiljöer och flickor som utövar våld och misshandlar andra flickor, ibland i grupper med flickor. I intervjuer uttrycker några att oron kring flickor tenderar att bli mer lik den kring pojkar”. (Socialstyrelsen 2022).

Förebyggande insatser

Förebyggande insatser delas vanligtvis in i kategorierna *situationell prevention* och *social prevention*. Med situationell prevention menas insatser riktade till tillfället, platsen eller sammanhanget. Det kan handla om installation av kameraövervakning, vakter, kontroller, uppföranderegler etc. Social prevention däremot handlar om insatser riktade till en individs eller en grups beteende och utgår från tre nivåer. Den generella nivån är främjande insatser riktade till allmänheten. Den selektiva nivån är insatser som riktas till en specifik grupp och den indikerade nivån är insatser för att förhindra normbrytande beteende hos personer som visar tecken på detta.

Skolan och fritidsverksamheter verkar primärt inom den generella nivån genom till exempel värdegrundsarbete. Socialtjänsten och hälso- och sjukvården däremot verkar framför allt inom den selektiva nivån, genom förebyggande insatser riktade till specifika beteende och grupper till exempel fältsekreterare som arbetar uppsökande på platser där barn och unga är och ungdomsmottagningens ger stöd kring frågor om sex- och samlevnad. Inom den indikerade nivån ges mer riktade insatser, i synnerhet på individnivå, såsom ungdomsbehandling, SSPF och SIG, Mini-Maria. Inom den indikerade nivån verkar även Polis och hälso- och sjukvård. En central del i Polisens ungdomsarbete handlar om att förhindra ungdomsbrottslighet. Det kan handla om att vistas på platser där ungdomar samlas och där det finns risk för brottslig aktivitet, eller att försvåra för ungdomar att få tag på alkohol och droger. Mycket av Polisens brottsförebyggande arbete görs i samverkan med socialtjänst. Polisen har ett ansvar att informera socialtjänsten om de ungdomar de bedömer löper risk att hamna i brottslighet. För att underlätta samverkan kring ungdomsbrottslighet och det brottsförebyggande arbete är det alltmer vanligt att Polisens ungdomsenheter är samlokaliserade med socialtjänsten. Hälso- och sjukvårdens insatser på den här nivån handlar bland annat om avvärjningsprogram, sexualmedicinsk vård och psykiatrisk rådgivning och vård, till exempel via BUP.

Kartläggningsverktyg

Kartläggningsverktyg används inom en rad olika samhällssektorer för att identifiera risker för att en person ska utsättas för till exempel hot, våld, normbrytande beteende, kriminalitet etc. Nedan listas några kartläggningsverktyg samt exempel på verktyg som används för att identifiera gängkriminella medlemmar.

SEXIT är en metod för samtal om sexuell hälsa och erfarenhet av våld. Den används av bland andra ungdomsmottagningen och sexualmedicinskt centrum i Västra Götaland för att identifiera utsatthet för sexuella övergrepp, våld eller sexuellt risktagande beteende (vgregion.se).

Ester är ett bedömningsverktyg för professionella som kan användas för att fånga upp barn och unga upp till 18 år med normbrytande beteende eller i riskzon att utveckla ett sådant beteende. Syftet är att bedöma behov av vidare utredning eller insats (socialstyrelsen.se).

UngDok är en bedömningsmetod för att kartlägga problemsituationen samt riskfaktorer hos bland annat ungdomar med missbruks- och social problematik. Verktöget består av en uppsättning semi-strukturerade intervjufrågor rörande områden som boende och försörjning, utbildning och sysselsättning, missbruk, kriminalitet, utsatthet för våld, fysisk- och psykisk hälsa samt familjesituationen runt den unge (socialstyrelsen.se). Under 2022 har SIG-samordnare verksamma i Göteborg, Stockholm och Malmö i en pilot testat UngDok som ett verktyg vid bedömning av ungdomskriminalitet.

Cylindermodellen är en kartläggningsmetod som används bland annat när Polisen kartlägger den organiserade brottslighetens påverkan på lokalområdet och bedömer hur utsatt ett område är. Här identifieras relationen och rollfördelningen mellan medlemmarna i ett kriminellt nätverk. Modellen utgår från fyra nivåer. Överst i den omvända cylindern placeras de så kallade äldre kriminella som är förankrade i lokalområdet och står för nätverkets strategiska förmåga. Nivå två består av medlemmar som hanterar och bevakar kriminella intressen i området. Medlemmar i den tredje nivån är mer utåtagerande och har utvecklat ett normbrytande beteende. Dessa får ofta uppdrag att hålla utkik och utföra tjänster. Längst ned i hierarkin finns barn och unga eller familjemedlemmar i nätverkets närhet som visar tecken på normbrytande beteende.

4.2 LFA-workshop

LFA står för Logical Framework Approach och är en målstyrd projektplaneringsmetod. Ett viktigt steg i LFA-processen är att tillsammans med olika perspektivbärare göra en gemensam problemanalys. Den 1 november 2022 arrangerades inom ramen för förstudien en LFA-workshop med 65 deltagare. Deltagarna representerade flera olika samhällsinstitutioner och perspektiv. Från socialtjänsten deltog såväl myndighet som

ungdomsverksamheter i form av ungdomsbehandlare, SSPF-koordinatorer, SIG-samordnare, fältsekreterare, Resursteam heder, Trygghetssamordning och Mini-Maria. Från skolan fanns elevhälsan representerade. Polis och räddningstjänst samt Arbetsförmedlingen Krami deltog liksom regionen i form av representanter för Ungdomsmottagningen och Sexualmedicinskt centrum. Frivilligsektorn representerades av deltagare från Fryshuset. Därtill deltog även Brottsförebygganderådet med en representant.

Syftet med en LFA-workshop är att möjliggöra samtal och dialog mellan olika perspektivbärare runt en specifik problemställning. Problemställningen löd:

Samhällsinstitutioner saknar kunskap och verktyg för att uppmärksamma och stödja unga tjejer med anknytning till eller som är delaktiga i den gängkriminella miljön och som är i riskzon för ett liv i långvarigt utanförskap, beroendeställning och våldsutsatthet.

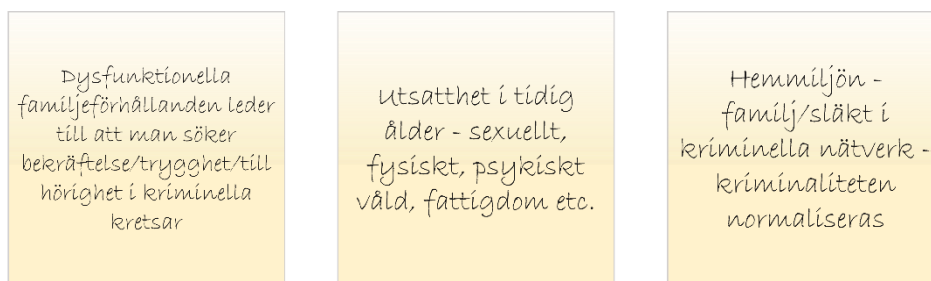
Deltagarna delades in i blandade grupper och fick i uppgift att tillsammans diskutera orsakerna bakom problemet. De fick sedan i uppgift att identifiera effekterna, det vill säga konsekvenserna av problemet och vilka som är drabbade.

Problemställningen tolkades dels handla om att tjejer med anknytning till den gängkriminella miljön inte upptäcks av samhällsinstitutioner och dels handla om att dessa tjejer riskerar ett liv i långvarigt utanförskap, beroendeställning och våldsutsatthet. Resultaten från workshopen innehåller båda delarna, vilket ger en ökad bredd.

Nedan följer en sammanställning och analys av de **orsaker** som identifierades under LFA-workshopen.

Risikfaktorer

Förekomsten av multipla riskfaktorer och en komplex problembild sågs som den mest framträdande orsaken till att unga tjejer med anknytning till den gängkriminella miljön dels riskerar ett liv i långvarigt utanförskap, dels inte uppmärksammas av samhällsinstitutionerna.

Föreställningar om genus – stereotyper

Stereotypa föreställningar om könsrollerna inom gängmiljön ansågs spela en betydande roll i bedömningen av flickor/kvinnor och pojkar/män och deras anknytning till den gängkriminella miljön. Stereotypa föreställningar påverkar

bedömningen av beteende, handling och riskfaktorerna samt konsekvenserna av dessa.

Kvinnor osynliga, "går under radarn" - män utgår från att tjejer inte är delaktiga. Tjejers brottslighet inte lika "synligt"

Kvinnor får andra insatser - ej inriktat på kriminalitet

Kvinnor kanske undermedvetet ej plockas in då någon i familjen behöver ta hand om barnen

Bristande kunskap, hantering, verktyg och insatser samt bristande samarbete och samsyn

Samhällsaktörernas stereotypa föreställningar om könsrollerna inom gängmiljön anses även ligga till grund för den bristande kunskap, hantering och samsyn som workshop-deltagarna såg som en orsak till problemet. När det gäller samhällsaktörernas bemötande, hantering och insatser framträder bilden av att killarnas normbrytande beteende betraktas som kriminalitet, eller i riskzon för det, medan tjejernas normbrytande beteende oftast tolkas som uttryck för en individuell problematik. Deltagarna menar att tjejerna generellt betraktas som offer samt att eventuell koppling till den gängkriminella miljön förbises helt eller anses obetydlig vid bedömningen av insats.

Snäv "begreppsapparat" - vad kategoriserar en gängkriminell/person med normbrytande beteende? - utmana våra perspektiv

Gömmet sig tjejer med denna problematik bland annat "klientel" t.ex. unga vuxna/myndigheten där tjejen har kontakt utifrån annat t.ex. missbruk, men kanske man frågar aldrig tjejen om hon också har ett kriminellt umgänge etc.

Lättare att fokusera på annan "problematik" som droger, utåtagerande beteende.

Effekterna av problemet – sammanfattning av grupparbetets resultat

LFA-workshopen fortsatte med att grupperna fick identifiera tänkbara konsekvenser av problemet, för såväl individerna själva som för samhället. Nedan följer en sammanställning och analys av de **effekter** som identifierades under LFA-workshopen.

Utsatthet och utnyttjande

Gruppdiskussionerna tyder på att det kan leda till mycket allvarliga konsekvenser för målgruppen i form utsatthet och utnyttjande. Många lyfte risken för grovt sexuellt utnyttjande och grovt sexuellt våld samt risk för missbruk, självskadebeteende, psykisk ohälsa etc., som sammantaget kan bidra till långvarigt utanförskap.

Tjejer utnyttjas pga. Sexualitet, kan användas för hållhakar, betala tillbaka skulder osv.

Utsatthet av grovt sexuellt våld - våldtäkt, exploatering, prostitution, människohandel

Trauma och dess konsekvenser - substansberoende, samsjuklighet, upprepade utsatthet, riskbeteende

Inte rätt hjälp/insats

Att målgruppen inte får adekvat hjälp var den effekt som gavs störst vikt och det är tjejernas osynlighet som ansågs ligga till grund för detta. Stöd och insatser från till exempel skola, socialtjänst och hälso-sjukvård ansågs oftast vara inriktat på ett problem i taget och att det i huvudsak är beteenderelaterat. Upplevelsen är att samhällsaktörer brister i både uppmärksamhet och insatser riktade till sårbara personer i den gängkriminella miljön vilket kan få svåra konsekvenser för individer såväl som samhället. Insatser är sällan utformade utifrån risksituationen som den gängassocierade tjejen och eventuella barn befinner sig i. Ej heller utifrån att den stödjande verksamheten kan hamna i en risksituation om de inte känner till tjejens koppling till den gängkriminella miljön.

Anhöriga t.ex. syskon drabbas av den kriminelles problem exempelvis husrannsakan, men har inte rätt till stöd från socialtjänsten.

När killen hoppar av kan ett stödbehov uppstå hos hans flickvän t.ex. förlora boende/inkomst - men vem fångar upp hennes behov?

Orkar inte se utsattheten för att vi inte är rustade för att ta hand om problemet - vet inte hur vi ska ta oss an det

Sammantaget visar resultaten av LFA-workshopen att samhällsaktörerna saknar en samlad bild av målgruppens situation och behov. När det gäller gängkriminalitet är männen i fokus. Tjejer är osynliga och betraktas oftast som offer. Många lyfter bristande kunskap som ett problem; att de vet för lite om tjejernas situation, att de saknar verktyg för att identifiera målgruppen och att insatser saknas för att stödja målgruppen.

4.3 Transnationellt samarbete

ESF-projekt möjliggör transnationellt samarbete på europeisk nivå mellan till exempel projekt eller verksamheter med liknade inriktning, målgrupp och utvecklingsbehov. Ett transnationellt utbyte tillför nya perspektiv, är ett sätt att inhämta metoder och ny kunskap, men också ett verktyg för att kunna spegla den egna verksamheten. Sammantaget bidrar det till nya insikter som kan stärka projektets resultat. Därtill är samarbete med till exempel olika nätverk och

kanaler på europeisk nivå ett sätt att underlätta och nå ut bredare med kunskapsspridningen.

Tänkbara partners

Essen, Tyskland

Under hösten 2022 har socialförvaltningen Nordost tillsammans med Polisen i Nordost beslutat att ingå ett samarbete där de i en pilot ska testa metoden Kurve Kriegen. Det strategiska arbetet leds av polisens nationella operativa avdelning, NOA och sker parallellt med piloter i Södertälje och Linköping.

Kurve Kriegen är en brottspreventiv metod som syftar till ”att så tidigt som möjligt upptäcka tecken på och förhindra att personer stakar ut en bana mot att bli tungt kriminell” (*Kurve krieges, riktlinjer. Upplaga 1/2022*). Centralt för metoden är också fokuset på släktbaserade kriminella nätverk s.k. klannätverk och hur man kan arbeta brottsförebyggande med dessa nätverk. Ett centralt verktyg i metoden är det screeningverktyg som används för att identifiera risker hos barn och unga som begått brott och i syfte att identifiera risk för fortsatt kriminalitet.

Syftet med piloterna i Sverige är att undersöka hur modellen kan anpassas till en svensk kontext.

I ett ESF+ genomförandeprojekt är det bland annat av intresse att undersöka hur modellens kartläggningsverktyg kan utformas för att bättre uppmärksamma tjejer i riskzon samt på vilka sätt metoden kan utvecklas för att möjliggöra ett riktat stöd till tjejer. Därtill ser vi en möjlighet att inom ramen för samarbetet mellan de tre svenska städerna och Essen i Tyskland bredda kunskapsutbytet samt kunna föra vidare del- och slutresultat från ett genomförandeprojekt med fokus på tjejer. Ett eventuellt transnationellt och nationellt samarbete inom ramen för piloten Kurve Kriegen Sverige skulle i så fall handla om att tillföra ett genusperspektiv.

Samarbetet med Kurve krieges är en potentiell plattform att bygga vidare på i ett framtida genomförandeprojekt. Vår förhoppning är då att påbörja ett utvecklingsarbete som innefattar både risk att glida in i kriminalitet och skydd för den som befinner sig i riskzon för exploatering på grund av samröre eller släktskap med kriminella nätverk.

Bradóg Regional Youth Service – Dublin

Bradóg är ett stödcenter för ungdomar 10–25 år i riskzon för kriminalitet och normbrytande beteende. Stödet är konfidentiellt och rör frågor som utbildning, ekonomi, arbete, sexual- och medicinsk hälsa.

ESF-projektet UngÖst 2.0, som avslutades i början på 2022, arrangerade tillsammans med Bradóg en digital workshop under European Week of Cities and Regions 2022. Eventet ”Youth at risk – How to prevent criminal engagement and promote youth empowerment using ESF funds” visade hur ett

utvecklingsarbete för att öka förståelsen kring socioekonomiskt utsatta grupper och risksituationer kan utformas med stöd av ESF och ESF+, samt hur verksamheter kan utvecklas för att nå dessa grupper bättre.

Eventet har nyttjats som en plattform för nätverkande mellan olika projekt och initiativ som arbetar med ungdomar i riskzon för socioekonomisk utsatthet.

Ett resultat av samarbetet med Bradóg är en planerad ansökan om ett Erasmus+ mobility of Youth worker projekt i februari 2023. Syftet är att möjliggöra ett utbytesprogram som innehåller både arbetsskuggning och kunskapsbildande workshops hos respektive part.

Nätverkssamarbete

Eurocities

Det europeiska nätverket Eurocities är en viktig källa till kunskapsutbyte och samarbete. Samtliga svenska storstäder är medlemmar i nätverket och deltar aktivt i flera arbetsgrupper. Socialförvaltningen Nordost har genom UngÖst varit delaktiga i två arbetsgrupper; Children and Young People samt Substance Abuse. Den första arbetsgruppen har under 2022 haft fokus på frågor om barn och ungas delaktighet, psykisk ohälsa samt barn och unga med migrantbakgrund. Den andra arbetsgruppen fokuserar på missbruksproblematik, och i synnerhet behandlingsmetoder kopplade till detta. Båda arbetsgrupperna är intressanta att följa i ett genomförandeprojekt. Eurocities och arbetsgrupperna är bra kontaktnät samt viktiga kanaler för spridning av resultat.

EMPACT – European Multidisciplinary Platform Against Criminal Threats

EMPACT är en europeisk samarbetsplattform som leds av Europol och syftar till att gemensamt utveckla samarbete mot de mest framstående brottstyperna och hoten mot EU. Samarbetet utgår från fyraåriga cykler med fokus på specifika brottsprioriteringar. Under perioden 2022–2025 ligger fokus bland annat på området kriminella högrisknätverk.

EMPACT är både en källa till kunskap och en plattform för spridning.

Nordic Safe Cities

Nätverket Nordic Safe Cities är en fristående allians mellan 21 nordiska städer. Samarbetet fokuserar på att skapa trygga och säkra lokalsamhällen utifrån demokrati, jämlikhet, ömsesidighet och tillit.

Nätverket arbetar med informationsspridning, kunskapsutveckling och stöd till städerna som ingår i nätverket. Städernas goda exempel och framgångsrika arbete uppmärksammas genom City Portraits. Nätverket arrangerar både online-möten och studiebesök samt har ett flertal publikationer. UngÖst-metoden finns som exempel på good practice på hemsidan.

Göteborgs Stad är medlem i Nordic Safe Cities. Nätverket är en viktig plattform för kunskapsutbyte och spridning.

Sammanfattning och rekommendationer

5 Sammanfattning

Avsnittet är en sammanfattande reflektion av förstudiens resultat. Den rekommenderar även uppslag som kan utvecklas vidare inom ramen för ett ESF+ projekt.

Generell okunskap om tjejernas situation

Förstudiens omvärldsanalys, målgruppsbeskrivning och LFA-workshop pekar samtliga på en generell okunskap om tjejernas situation. Vi vet väldigt lite om hur tjejer som lever i eller nära den gängkriminella miljön har det och hur deras vardagsliv ser ut. Den inblick vi har är det som sipprar fram när skolan, socialtjänst eller Polisen möter tjejerna i andra ärenden – ofta med tecken på psykosocial problematik, självskadebeteende eller utåtagerande och normbrytande beteende.

På senare tid finns ett ökat samhällsintresse för tjejer som rör sig i den kriminella miljön och som tenderar att ”bete” sig som killar – tjejerna som är utåtagerande och som har nära till att använda våld. Det som saknas i den nuvarande debatten är den eventuella utsatthet och riskmiljö de här tjejerna lever i. Vi vill även veta mer om hur tjejerna understödjer den kriminella verksamheten.

Vilken roll spelar tjejerna i konstruktionen av macho-mannen?

När vi pratar om de mansnormer som skapar den gängkriminella mannen så pratar vi ofta om machokultur och destruktiv maskulinitet. Men vad detta innebär för kvinnor och för flickor som växer upp i dessa normer, det är det få som pratar om.

Den dominerande föreställningen av den gängkriminella miljön är att den är hierarkisk och upprätthålls av män genom våld eller hot. Kvinnor är underordnade och ses ofta vara i beroendeställning till nätverkets män. Men vad innebär det och vad får det för konsekvenser för tjejerna i övrigt – i deras vardag?

Tjejer som växer upp i starkt patriarkala strukturer, i vissa fall kombinerat med hedersnormer, internaliserar också den underordnade position som förväntas av dem. Ibland gör de motstånd mot denna position. Som gruppintervjun visade är skolan en viktig plats för tjejerna att utöva självbestämmande. Den underordnade positionen medför att omgivningen ofta ser dessa tjejer som offer och det är en bild de ofta delar själva. De ser sällan sig själva eller sina handlingar som kriminella, vilket medför att de inte söker eller mottar hjälp på samma grunder som killarna.

Vi behöver utveckla vår förståelse av hur machokulturens relationella struktur ser ut och hur den inverkar på såväl kvinnor som män.

Sexuell utsatthet

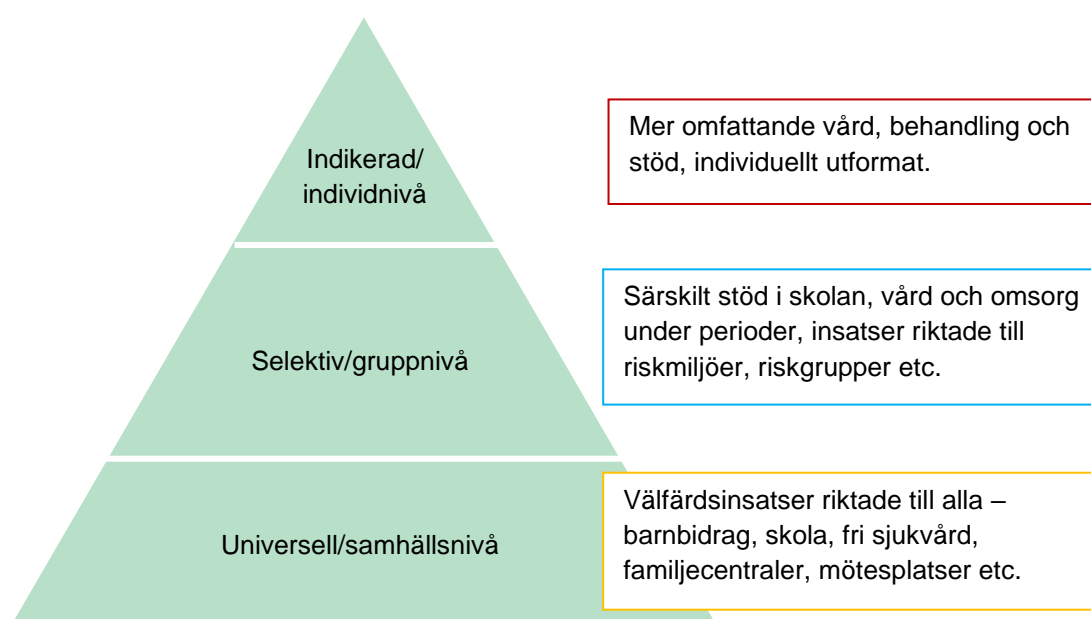
Internationella organisationer som jobbar nära den gängkriminella miljön är tydliga när det gäller de risksituationer tjejerna befinner sig i. Risken att exploateras, i synnerhet sexuellt, anses mycket hög. Detta uppmärksammas väldigt lite i Sverige – om det beror på okunskap eller på att situationen ser annorlunda ut är svårt att säga. Den brist på kunskap om gängens köns- och genusstruktur som tydliggjordes i förstudien inverkar även här. Det är tydligt att vi behöver utveckla samhällsaktörernas verktyg för att identifiera kopplingen mellan den gängkriminella miljön och de kvinnor som söker stöd för bland annat hot, våld och sexuellt utnyttjande.

Multipla riskfaktorer

Sambandet mellan multipla riskfaktorer i uppväxtmiljön och normbrytande beteende och kriminalitet är starkt bevisat i forskningen när det gäller killar, men inte när det gäller tjejer. I motsats till killarna anses tjejer rikta en dysfunktionell uppväxtmiljö inåt och bär det ofta i tysthet. Detta gör dem inte mindre viktiga att uppmärksamma. Vi behöver utveckla vår kunskap för att bättre tolka och koppla beteende till riskfaktorer samt verktyg att upptäcka tjejerna tidigare.

Bristande samsyn mellan samhällsinstitutioner

Skolans, socialtjänstens och Polisens uppdrag skiljer sig åt när man utgår från insatspyramidens tre nivåer; från det generella stödet som utgår till alla invånare, till det selektiva och i toppen de indikerade insatserna som ges på individnivå. Samtidigt är deras arbete på många sätt sammankopplat och överlappande.

Insatspyramiden. Illustration: Göteborgs Stad.

Samsyn är en grundförutsättning för att respektive part ska kunna bidra till såväl det förebyggande som det indikerade arbetet och samarbeta långsiktigt, både operativt och strategiskt. Resultaten från förstudiens LFA-workshop visar på en avsaknad av gemensam målbild, det finns oklarheter gällande både problembild och lösning. Samtidigt finns en samstämmighet kring problemet med målgruppens osynlighet i såväl forskning som praktik.

Polis och socialtjänst samarbetar alltmer med kartläggning av gängmedlemmar och individer med starkt våldskapital. Att inte ställa frågor kring vilka andra personer, det vill säga kvinnor och barn, som finns runt dessa individer är att inte ta ansvar. Vi behöver utveckla en generell kunskap om hur sårbarheten i denna grupp identifieras och manifesteras och detta bör delas gemensamt mellan skola, socialtjänst, Polis och hälso- och sjukvården etc.

Långvariga konsekvenser för individ och samhälle

”Kvinnor kanske undermedvetet ej plockas in då någon i familjen behöver ta hand om barnen” (Citat från LFA-workshopen).

Att mer resurser sätts in för att stoppa gängkriminaliteten är starkt kopplat till den negativa påverkan den har på samhället och de resurser den tar i anspråk. Killarnas våld får större direkta och synliga konsekvenser medan tjejernas får mer långvariga konsekvenser. Båda kostar samhället mycket i form av samhällsresurser och bortfall av arbetskraft. Bristen på insatser riktade till tjejerna leder till att mer kostsamma insatser måste sättas in när problemen blivit alltför stora att hantera för personen själv och andra i hennes närhet. När det finns barn med i bilden så ökar också risken för barnens situation och eventuellt omhändertagande. Att inte rikta förebyggande insatser till tjejerna riskerar att en destruktiv och utsatt livssituation reproduceras och drabbar allt fler barn och unga från socioekonomiskt svaga områden.

Barn

Samtal med socialtjänsten visar att de upplever att fler skaffar barn i tidig ålder. Därför behöver även ett fokus på barn inkluderas i ett eventuellt utvecklingsarbete gällande tjejer och gängkriminalitet. Då det saknas statistik över målgruppen är det svårt att veta hur många barn det kan handla om.

5.2 Rekommendationer och underlag för ett ESF+ projekt

Nedan följer rekommendationer och förslag på utvecklingsarbete som skulle kunna testas och utvecklas i ett ESF+ genomförandeprojekt. Förslagen är av mer eller mindre innovativ karaktär och kan därför utgöra grunden för ett ESF+ projekt med inriktningen social innovation. Med social innovation menas samverkande lösningar i form av tjänster, modeller, processer, produkter etc. som på ett effektivare sätt möter ett socialt behov och bidrar till ett mer hållbart resursutnyttjande.

Vilka är tjejerna och hur ser deras situation ut?

Det ensidiga könspektivet i de verktyg som finns för att kartlägga gängmedlemmar bidrar till att kvinnornas delaktighet fortsätter att vara okänd. Ett pilotprojekt kan undersöka hur en ”skugg-kartläggning” av tjejerna i nätverkets närhet kan utformas. Här kan till exempel cylindermodellen vara ett verktyg att utgå ifrån, i syfte att synliggöra tjejernas relationer till männen, roller och situationen i den kriminella miljön.

Riktad insats till unga tjejer med anknytning till den gängkriminella miljön

Socialförvaltningen Nordost vill i ett pilotprojekt utveckla kompetens, arbetssätt/metod samt insatser riktade till unga tjejer med anknytning till den gängkriminella miljön och som är i riskzon. Pilotprojektet kan utvecklas inom ramen för UngNordost som driver socialförvaltningens befintliga arbete riktat till målgruppen. Här samlas flera riktade ungdomsfunktioner under samma tak. Utvecklingsarbetet kan fokusera på att utveckla ett riktat stöd i nära samspel med funktionerna SSPF (skola, socialtjänst, polis och fritid), SIG (socialinsatsgrupp), ungdomsbehandling, skolsociologer, KAA (kommunalt aktivitetsuppdrag) etc. Piloten kan till exempel bestå av ett par ännu icke yrkesbestämda funktioner med uppdrag att undersöka behoven hos tjejerna närmare, hur samarbetet med andra aktörer kan utformas för att fånga upp målgruppen tidigare samt hur insatser och yrkesroll bör utformas för att bättre möta tjejernas behov.

Genussensitiv kunskap och verktyg

Erfarenhetsbaserade rekommendationer från organisationer i London pekar på behovet av ökad kunskap för att kunna utveckla genussensitiviteten i verksamheten. Vi behöver förstå de normer som konstruerar både mansrollerna och kvinnorollerna i den gängkriminella miljön. Vad har kvinnorollerna för innehåll och handlingsutrymme?

Valdez typologi (se bild på sidan 13) kan användas i ett inledande, utforskande arbete med kartläggning och analys, som sedan kan ligga till grund för utvecklande av:

- Kunskap hos projektets samarbetspartners.
- Kartläggningsverktyg, genom att komplettera eller förstärka frågorna som ställs i till exempel SEXIT, Ester eller UngDok.
- Genusperspektiv i bedömningen av riskproblematik.
- Genusperspektiv i insatser riktade till målgruppen.

Kompetensutveckling

Förstudien visar på ett behov av ökad kunskap hos samhällsaktörer på såväl operativ som strategisk nivå kring områdena:

- Risk- och skyddsfaktorer – inklusive genusperspektiv
- Destruktiva maskulinitetsnormer så som machokultur – vilka femininitetsnormer konstrueras i den här miljön?
- Hedersnorm – öka kunskapen om släktbaserade kriminella nätverk och hedersnormer
- Exploatering – vad det är och hur ser det ut för tjejerna?
- Orosanmälning - hur de bör skrivas för att bättre uppmärksamma tjejernas situation.

Samsyn och samarbete

För att möjliggöra övriga rekommendationer och förslag krävs samarbete mellan flera aktörer; skola, socialtjänst, Polis, hälso- och sjukvård, civilsamhället etc., utifrån en gemensam vilja att bättre uppmärksamma målgruppen. Målsättningen är att öka den gemensamma kunskapen och skapa förutsättningar för samsyn. I detta ingår till exempel att:

- Utveckla samsyn kring målgruppens komplexitet.
- Öka förståelsen för parternas respektive uppdrag och ansvar för målgruppen.
- Utveckla den samlade kunskapen om den gängkriminella miljöns komplexitet.
- Ta hjälp av till exempel forskning och kunskapscentrum för utvecklingen av begrepp, förståelse och analys.

Verktyg för social innovation

Med stöd av exempelvis verktygen tjänstedesign eller sociala labb kan brister, luckor, överlappningar etc. identifieras, för att minska risken för att målgruppens behov inte uppmärksammas eller ”hamnar mellan stolarna”. Detta kan till exempel göras i form av:

- En serie workshops med representanter för projektets samarbetspartners samt andra nyckelpersoner.
- En serie grupp- och individsamtal som följer en grupp unga tjejer med syftet att fördjupa förståelsen för deras situation; hur de upplever och hanterar den samt vilka valmöjligheter de upplever att de har.

Transnationellt samarbete

I ett genomförandeprojekt kan ett samarbete med Kurve Kreigen i Essen göras i syfte att problematisera bilden och utforma stöd och insatser för att bättre uppmärksamma tjejerna. Ett genusperspektiv behöver då tillföras metoden.

Nätverken Eurocities och Nordic Safe Cities är viktiga plattformar där ett projekt kan inhämta kunskap samt sprida resultat. Det är också viktiga kanaler för att utveckla samarbete med specifika städer kring olika inslag i projektverksamheten.

Källor

Andershed & Andershed, Risk- och skyddsfaktorer för normbrytande beteende bland unga: Att använda teori och forskning i praktiken. Örebro universitet 2019

Brå, Lokal organiserad brottslighet – en handbok om motåtgärder 2010

Brå, Skolundersökningen om brott. 2021.

Centre for mental Health, Report, A Need to Belong. Khan, Brice, Saunders & Plumtree, 2013

Centre for social justice report, Girls and Gangs 2013

Ross Deuchar, Simon Harding, Robert McLean, and James A. Densley, Crime & Delinquency in Deficit or Credit? A Comparative, Qualitative Study of Gender Agency and Female Gang Membership in Los Angeles and Glasgow. Sage Publications 2018

Delegationen för segregation, rapport Segregation i Sverige – årsrapport 2021

Eshalomi, Florence, Gang Associated Girls, London Assembly Labour, 2020

EU:s strategi för att bekämpa organiserad brottslighet 2021–2025

FOU i Väst, Gruppbehandling för unga som utsatts för sexuella övergrepp, 2019

Gottzén, Lucas. Maskulinitet och mäns våld mot kvinnor. I antologin Våldsutsatta kvinnor – samhällets ansvar. Studentlitteratur 2020

Göteborgs Stad, Handboken Prata med föräldrar 2022

Göteborgs Stad, Lägesbild Släktbaserade kriminella nätverk 2022

Göteborgs Stad, Studie av insatser för unga i riskzon 2022

Göteborgs Stad, Rapport om socialtjänsten och skolans arbete med unga i eller i riskzon för gängkriminalitet, 2022

Havard, T.E., Densley, J.A., Whittaker, A., Wills, J. (2021) “Street gangs and coercive control: The gendered exploitation of young women and girls in county lines,” *Criminology & criminal justice*, p. 174889582110515

Howell & Griffiths, Gangs in America’s communities, Sage Publications 2019

Liljeholm Hansson, Susanne, Berättelser om ungdomsgäng i förorten: Genus, makt och moral. Göteborgs universitet 2014.

MUCF, Nationellt samordnat stöd till unga som varken arbetar eller studerar, 2021

NCK, befolkningsundersökning; våld och hälsa, 2014

NOA Lägesbild över utsatta områden – Regeringsuppdrag 2021.

NOA, Kriminell påverkan i lokalsamhället – en lägesbild för utvecklingen i utsatta områden. Polismyndigheten, 2019

NOA, Kvinnors inverkan och delaktighet i det grova våldet i kriminella miljöer, Dnr: A440.265/2019

Novich Madeline, Female Gang Involvement, Manhattan College, 2019

Safe Choices Reaching Communities Project, We Don't get this at school: Final Evaluation report. London Metropolitan University, 2016

Socialstyrelsen, Insatser för att motverka fortsatt normbrytande beteende och återfall i brott. Kunskapsstöd med rekommendationer för socialtjänstens arbete med barn 6–17 år. 2021.

Socialstyrelsen, rapport: Anmälningar om barn som far illa eller misstänks fara illa 2021, 2022

Socialtjänstlagen [Socialtjänstlag \(2001:453\) Svensk författningssamling 2001:2001:453 t.o.m. SFS 2022:1034 - Riksdagen](#)

The Griffins Society, Report: Seeing Differently: Working with girls affected by gangs, 2011

[Sexuellt våld - Nationellt centrum för kvinnofrid \(NCK\) - Uppsala universitet \(uu.se\)](#)

Unga utrikes födda kvinnors etablering i arbetslivet MUCF 2021. [Unga utrikes födda kvinnors etablering i arbetslivet | MUCF](#)

UngÖst metodhandbok 2022, [goteborg.se](#)

Utvecklingen i socialt utsatta områden i urban miljö 2006-2017, Brå 2018. [Utvecklingen i socialt utsatta områden i urban miljö 2006–2017 \(bra.se\)](#)

Våld i ungas parrelationer. Brå, 2021 [Våld i ungas parrelationer \(bra.se\)](#)

Bilaga 1: Aktörslista

Nedan ges en kortfattad beskrivning av olika aktörer och insatser riktade till målgruppen unga i riskzon på lokalnivå.

Riktade insatser till unga i riskzon

Fältsekreterare

Fältsekreterare arbetar uppsökande i lokalområdet på eftermiddagar, kvällar och helger. De arbetar socialt förebyggande med förändrings- och motivationsarbete i utemiljön och på platser där barn och unga är.

SSPF – samverkan skola, socialtjänst, polis och fritid

SSPF är en samverkansform mellan skola, socialtjänst, fritid och Polis kring unga i riskzon. Målgruppen är 10–18 år där någon av aktörerna fattat misstanke kring en ungdoms beteende och umgänge. Genom samtycke kan aktörerna dela information mellan varandra och SSPF-koordinator samordnar insatser kring den unge.

SIG – samverkan i sociala insatsgrupper

SIG är en samverkansform kring äldre ungdomar som har ett aktivt kriminellt och normbrytande beteende och där det finns en hög risk för fortsatt kriminalitet. Målgruppen är oftast mellan 15–25 år. Samverkan är central och involverar oftast polis, skola och socialtjänst, men kan även inkludera andra aktörer såsom psykiatri, kriminalvården etc. Syftet är att samordna stöd runt ungdomen och förhindra återfall i brott.

Ungdomsbehandling

Ungdomsbehandling är en biståndsbedömd öppenvårdsinsats riktad till unga i riskzon. Behandlaren arbetar individuellt och relationsbaserat med den unge genom hela insatsen. Syftet är att genom en kombination av behandling och sysselsättningsinsatser stödja den unge tillbaka till skolan eller mot etablering på arbetsmarknaden. Syftet är att lyfta det som fungerar och stärka personens motivationsfaktorer.

Placering på öppen och sluten institutionsvård

Öppenvård omfattar både ungdomsbehandling som kommunen tillhandahåller i egen regi och upphandlade insatser eller placering hos extern aktör, till exempel en placering på HVB-hem. Sluten ungdomsvård tillskrivs unga mellan 15–17 år som begår allvarliga brott och som blivit dömda till detta. En placering är att betrakta som ett straff då det är brottet och inte behandlingsbehovet som avgör placeringens längd.

Avhopparprogram

En avhoppare är den som vill aktivt lämna den gängkriminella miljön och som riskerar att bestraffas för sitt utträde. Dessa personer kan söka stöd från till exempel socialtjänsten. I storstadsområden finns riktat stöd till avhoppare. Stödet kan även erbjudas genom SIG-insatsen.

Mika-mottagning

Mika-mottagningarna i Stockholm, Göteborg och Malmö erbjuder konsultativt stöd till, i synnerhet kvinnor, som har erfarenhet av sex mot ersättning eller varit utsatta för sexuell exploatering och människohandel.

Elevhälsa

Elevhälsan omfattar medicinska, psykologiska, psykosociala och specialpedagogiska insatser i form av till exempel skolkurator, skolsköterska, skolläkare och specialpedagog. Elevhälsoteam ska samverka med skolans övriga personalgrupper för individens bästa. ”Det är huvudmannen som avgör hur mycket personal som elevhälsan ska ha och vilken kompetens som behövs utifrån lokala behov och förutsättningar. I vilken utsträckning eleverna har tillgång till exempelvis en psykolog kan alltså variera mellan olika skolor. Men det måste finnas tillgång till personal inom elevhälsan i den utsträckning som krävs för att skolan ska kunna ge eleverna de insatser de behöver. Personalen inom elevhälsan ska också ha den utbildning som krävs för att skolan ska kunna ge eleverna de insatser de behöver” (skolverket.se).

Kommunala aktivitetsansvaret (KAA)

Det kommunala aktivitetsansvaret innebär att föra register och följa upp ungdomar upp till 20 år som inte går i gymnasiet eller annan motsvarande utbildning. KAA-koordinatorer ska erbjuda ungdomarna individuellt stöd för att i första hand få ungdomen att börja eller återuppta en utbildning och i andra hand erbjuda ungdomen sysselsättningsstöd i form av en arbetsmarknadsinsats.

Beroendemottningar för unga (Mini-Maria)

Beroendemottningar, ofta kallade Mini-Maria-mottagningar, vänder sig till ungdomar upp till 21 år med missbruksproblematik. Här erbjuds unga rådgivning och behandling kring problemområdena alkohol, droger och spel.

Ungdomsmottagning

Ungdomsmottagningar vänder sig till unga mellan cirka 12 till 25 år (det finns regionala skillnader) som söker stöd kring frågor om kroppen, sex- och samlevnad eller som på olika sätt mår dåligt och behöver någon att prata med.

Ung utsatt

Sedan 2014 erbjuds en gruppbehandling på ungdomsmottagningen i västra Göteborg för ungdomar 13–24 år som har utsatts för sexuella övergrepp. Verksamheten består av legitimerad psykoterapeut, psykologer och kurator.

Under 2021 träffade de cirka 100 unga. Utvärdering visar att verksamheten ”[...] framför allt bidragit till att de känner sig mindre ensamma, att de känner mindre skam och att de utvecklat kunskap och förståelse för övergrepp och dess konsekvenser. De har också fått redskap att hantera sina känslor” (FoU rapport 2019). Utvärderingsrapporten lyfter särskilt att behovet av insatser är mer omfattande och att verksamheten därför skulle behöva utökas och utvecklas för att kunna tillgodose individuella behov. ”I framtiden skulle behandlingen vara betjänt av att ingå i ett större sammanhang där professionella inom kommun och region tillsammans förvaltar och utvecklar kunskap om stöd och behandling efter sexuella övergrepp” (ibid s.5).

Sexualmedicinskt centrum – Pilen

Pilen är en särskild mottagning specialiserad på sexuell hälsa och utsatthet för personer över 23 år som har erfarenhet av ofrivillig sex, sex mot ersättning, sex som självskadebeteende och internetrelaterad sexuell utsatthet.